GENEL EKONOMİ

Yrd. Doç Dr. Emre ATILGAN

İLETİŞİM

Yrd. Doç. Dr. Emre ATILGAN

- **E-posta:** emreatilgan@trakya.edu.tr
- **Web:** www.emreatilgan.com
- **Twitter:** EMRE_ATILGAN

DERS PLANI

1. Giriş
    a. Ekonomi nedir?
    b. Ekonominin temel sorunları
    c. Ekonomi politikasının temel hedefleri
    d. Üretim olanakları eğrisi ve Fırsat Maliyet
2. Fiyat Mekanizması
    a. Talep
    b. Arz
    c. Piyasa dengesi
3. Esneklikler
    a. Talebin fiyat esnekliği
    b. Diğer talep esneklikleri
    c. Arz esnekliği
    d. Diğer arz esneklikleri

DERS PLANI

4. Tüketim teorisi
    a. Marjinal fayda ve tüketici dengesi
5. Üretim ve üretim maliyetleri
    a. Kısa dönem üretim fonksiyonu
    b. Kısa dönem üretim maliyetleri
6. Tam rekabet Piyasası
7. Monopol Piyasalar (Tekel piyasalar)
8. Monopolcü Rekabet Piyasaları
9. Oligopol Piyasalar
10. Makro Ekonomi
    a. Ulusal Hesaplar
    b. Ekonomik Büyüme
    c. Enflasyon
    d. İşsizlik
    e. Gelir Dağılımı
    f. Para – Banka

KAYNAKLAR

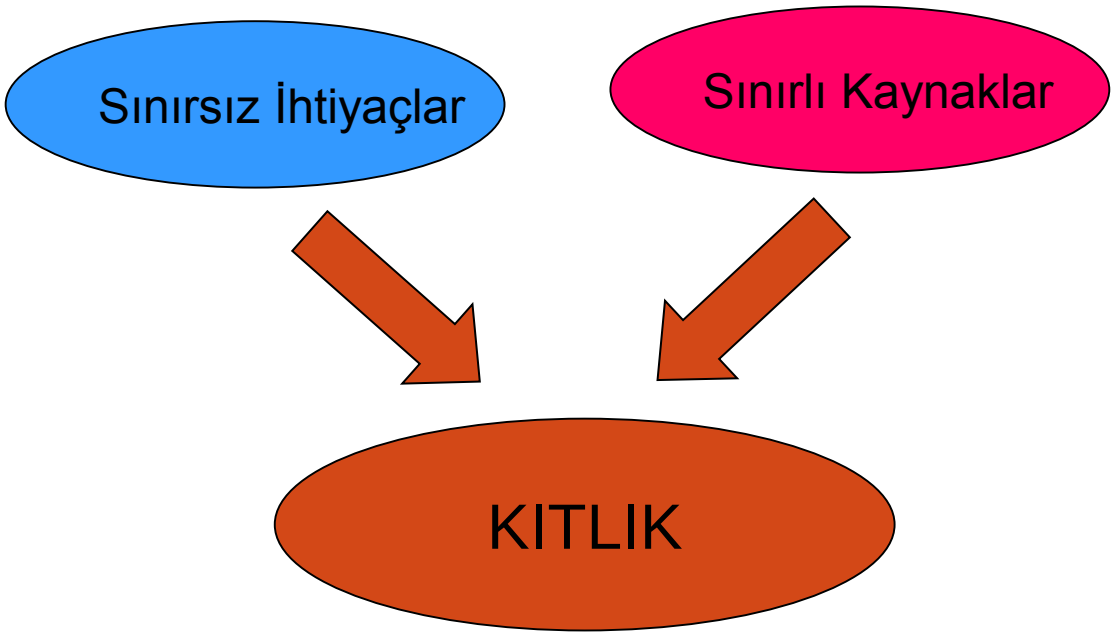
- İşletme Ekonomisi ve Yönetimi, Muammer Doğan, Nobel Yayınları
- Temel Ekonomi, Tümay ERTEK,Beta Yayınları
- İktisadın ABC'si, İlker PARASIZ, Ezgi Kitabevi
- Mikro İktisat, Erdal M. Ünsar, İmaj Yayıncılık

Ekonomi Nedir?

- Ekonomi Kökeni Yunancadaki "oikia" (ev) ve "nomos" (kural) kelimelerine dayanır, "ev yönetimi" demektir. Ekonomi yerine Türkçe'de Arapçadan geçme İktisat kelimesi de kullanılmaktadır.
- Ekonominin tanımı konusunda görüş birliği yoktur. O nedenle de çeşitli tanımlar ortaya atılmıştır. En genel geçer ekonomi tanımı şu şekilde yapılır:

«**Sınırsız insan ihtiyaçlarının, sınırlı kaynaklarla** nasıl tatmin edileceğini inceleyen bir sosyal bilimdir»

Ekonomi Nedir?

Ekonominin çözmeye çalıştığı temel sorun

Ekonomi Nedir?

- Kaynaklar sınırlı olduğu için insanlar tercih yapmak zorundadır.
- Herhangi bir tercih sonucunda bir **fırsat maliyeti** oluşur.
- **Fırsat maliyeti:** Bir tercihin yapılması sonucunda vazgeçilen bir sonraki en iyi tercihe denir. (Maç/film?)
- Ekonomide kararlar fırsat maliyetlerine göre verilir.

Normatif ve Pozitif İktisat Ayırımı

- **Pozitif iktisat**; ne, nasıl, nerede, ne zaman, ne kadar gibi objektif önermelerle ilgilenir.
  - Örneğin, sigaraya %10 vergi konulursa tüketim yüzde kaç düşer?

- **Normatif iktisat**, iktisadi analizinde, iyi-kötü, doğru-yanlış gibi sübjektif veya ahlaki değerlere atıf yapar.
  - Örneğin; Sigara tüketimini azaltmak için vergi konulmalıdır.

Ekonomi Nedir?

Örnek: Yapılan yatırımların toplum açısından alternatif maliyetini **feda edilen yatırımlar** oluşturur.

- Yol
- Baraj
- Liman
- Hastane
- Okul
- Tüp geçit?

Ekonomi Nedir?

- Ne, Ne kadar Üretilecek?
- Nasıl üretilecek?
  - Emek yoğun?
  - Sermaye yoğun?
- Ne zaman üretilecek?
  - Talep miktarı
  - Yatırımların zamanlaması
- Nerede üretilecek
  - Hammaddeye yakınlık
  - Talebe yakınlık
  - Taşıma maliyetleri
  - Çevre
- Nasıl paylaşılacak?
  - Gelir dağılımı

Ekonominin Temel Hedefleri

- Kaynakların tam olarak kullanılması
  - İşsizlik
  - Kullanılmayan doğal kaynaklar
- Kaynakların etkin kullanılması
  - Mal ve hizmetlerin gerektiği kadar üretilmesi
- Büyüme
  - GSMH artışı
- Adil gelir dağılımı
- İstikrar
  - Fiyat istikrarı
- İç ve dış borçlanmadan kaçınmak

Ekonomi Bilminin Çalışma Alanları

Ekonomi bilimi, iki temel alana bölünmüş durumdadır:

- ✓**mikroekonomi**
- ✓**makroekonomi**

Mikroekonomi

Ekonomiyi tüketiciler, firmalar ve endüstriler düzeyinde inceleyen disiplindir. Yunanca mikros kelimesinden türemiştir. iktisadi mesele ile etkinlik üzerinde durur ve şu soruların cevabını arar:

- Ne, ne kadar üretilecek
- Nasıl üretilecek
- Ne zaman üretilecek
- Nerede üretilecek
- Kimler için üretilecek,
- Dağılımda-üretimde-bölüşümde etkinlik var mı ?

Mikroekonomi

- Ekonomide tekil birimlerin incelenmesini konu edinir. Belirli bir malın fiyatı, firmanın çalıştıracağı işçi sayısı mikroiktisadın konusudur. **Fırsat maliyeti, Arz ve Talep, Elastikiyet** gibi konular Mikroekonominin başlıca inceleme konuları arasındadır.

Makroekonomi

Ekonomi biliminin, toplam tüketim, toplam üretim, toplam tasarruf, toplam yatırım, toplam gelir (milli gelir) ve istihdam gibi toplam büyüklüklerini inceleyen ve bunlar ile ilgili çözümleme ve çıkarımlar yapan alt dalıdır. Makroekonominin ana konuları:

- İşsizlik,
- Enflasyon,
- Toplam üretim ve tüketim,
- Gelir dağılımı
- Dış Denge

Makroekonomi

Mikroekonomiden farklı olarak, Makroekonomi ekonomiyi bir bütün olarak ele alarak, **makro denge** çözümlemeleri üzerinde çalışır. Ulusal gelir, işsizlik, enflasyon, toplam harcamalar, toplam yatımlar, dış açık, dış borçlar vs. Makroekonominin başlıca inceleme konuları arasındadır.

Üretim Olanakları Eğrisi

- Üretim olanakları eğrisi kaynakların ne derecede tam ve etkin olarak kullanıp kullanılmadığını gösteren bir eğridir.
- Üretim olanakları eğrisi (ÜOE): Kaynakların tam olarak kullanılması durumunda üretilebilecek mal ve hizmetlerin **maksimum** miktarını gösterir.

Üretim Olanakları Eğrisi

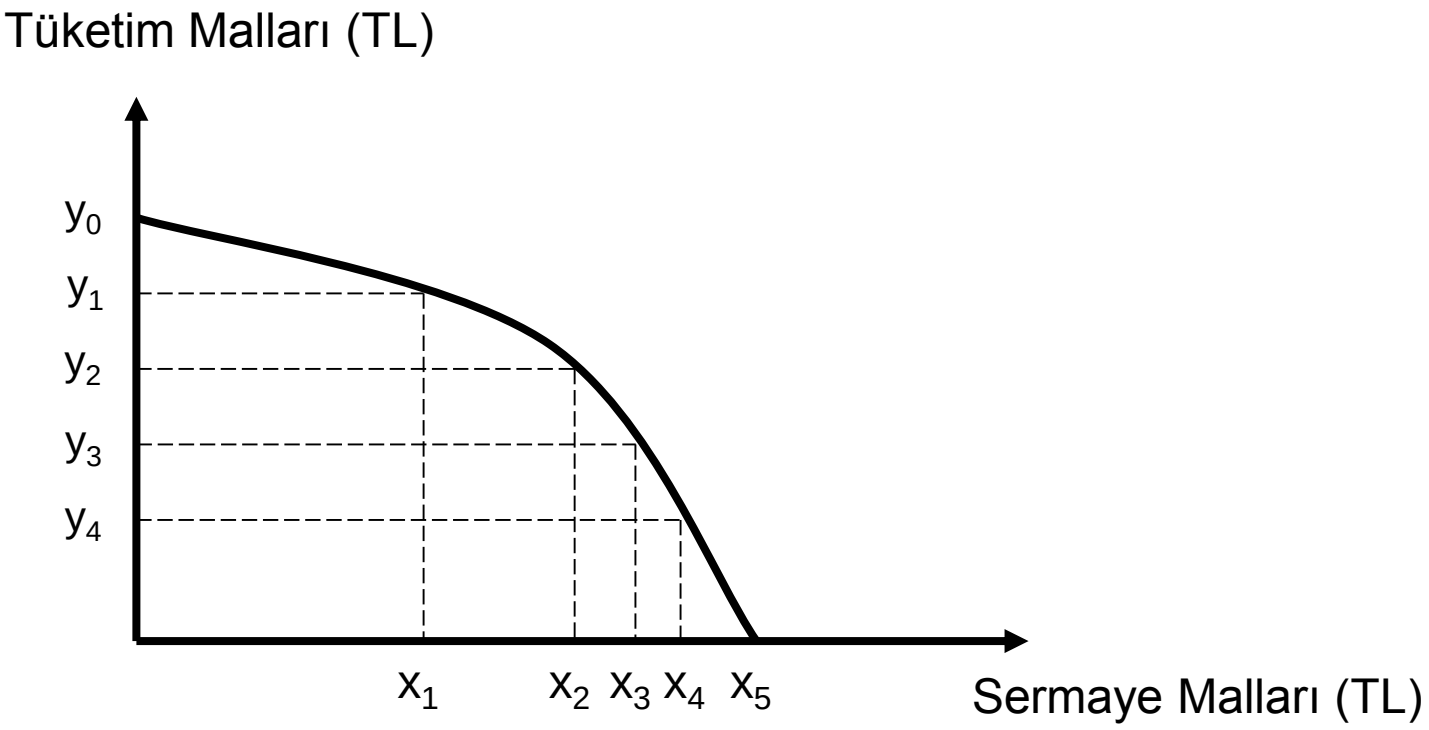
- **Üretim faktörleri:** Mal ve hizmetleri elde etmek için kullanılan kaynaklar
  - Emek: İnsanların mal ve hizmet üretiminde sarf ettikleri bedensel ve zihinsel güç
  - Doğal kaynaklar: Yer altı ve yer üstündeki doğanın insanlara sağladığı olanaklar
  - Sermaye: Üretimde kullanılan ve emeğin verimini arttıran mallar (örneğin makineler, teçhizat, binalar, yarı mamuller vb.)
  - Girişimcilik: Emeği, doğal kaynakları ve sermayeyi organize ederek mal ve hizmetlerin üretiminin sağlanması

Üretim Olanakları Eğrisi

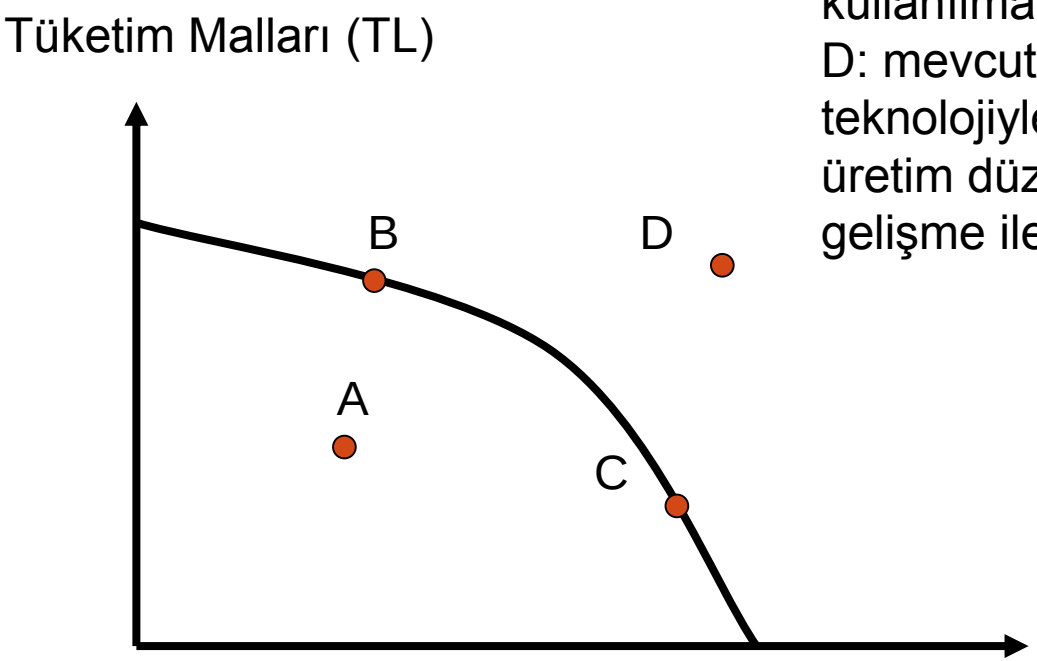
Ürettim olanakları eğrisini çizmek için malları genel olarak iki sınıfta toplayabiliriz:

1. Tüketim malları: En son kullanıcının ihtiyacını karşılayan mallara denir. (Buzdolabı, çamaşır makinesi, ekmek,vb.)
2. Sermaye Malları: Tüketim mallarının üretiminde kullanılan mallara denir. (Dokuma tezgahı, fırın, torna tezgahı, traktör, fabrika binası vb.)

Üretim Olanakları Eğrisi

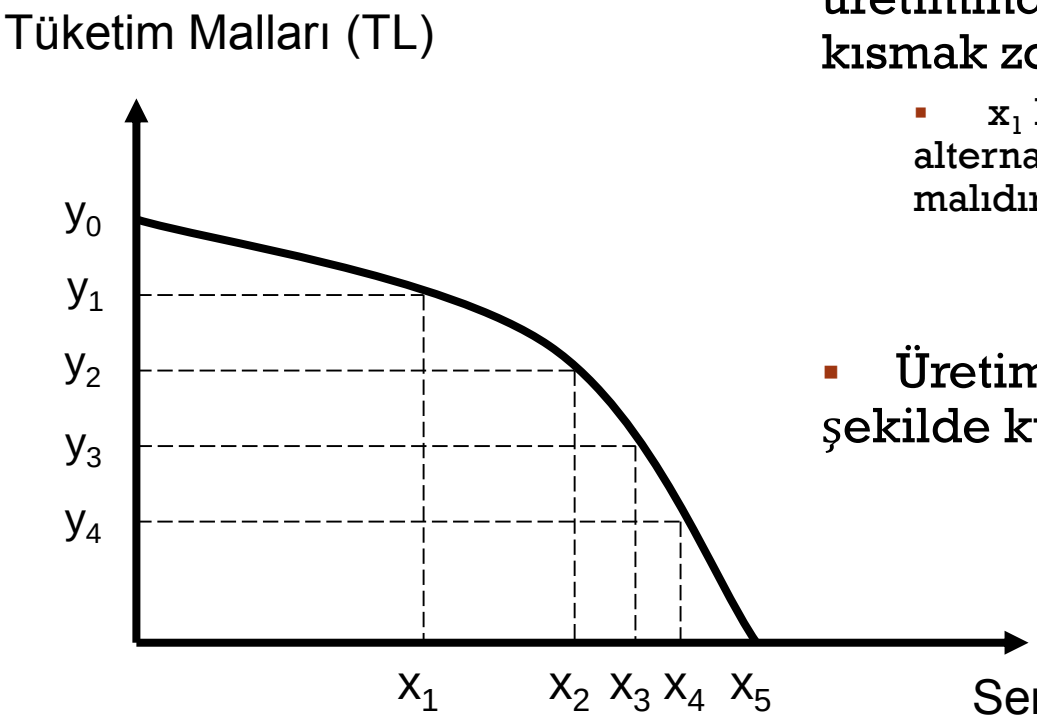

Üretim Olanakları Eğrisi

A: Kıt kaynakların bütünü kullanılmamaktadır. İşsizlik.
D: mevcut üretim faktörleri ve teknolojiyle ulaşılması olanaksız olan üretim düzeyi. Dış kaynak/ekonomik gelişme ile ulaşılabilir.

Üretim Olanakları Eğrisi

- Artan fırsat maliyeti kanunu: Bir malın üretimi birer birim artırılırken diğer bir malın üretiminden gittikçe daha fazla kısmak zorunda kalınır.
  - x_1 kadar sermaye malı üretmenin alternatif maliyeti y_1y_0 kadar tüketim malıdır.
- Üretim faktörlerinin etkin bir şekilde kullanılması gerekir

Fırsat Maliyeti (Opportunity Cost)

- Kaynaklar (emek, sermaye, toprak) kısıtlı olduğundan dolayı her ülke istediği mal ve hizmetleri istediği kadar üretemez.
- Ya da harcayacağımız bütçe sınırlı olduğu için her istediğimiz ürün ve hizmeti istediğimiz miktarlarda tüketemeyiz.
- Neyi, ne kadar üreteceğimiz (tüketeceğimiz) kararını verirken kullanılan kavramdır
- Bir maldan bir birim daha fazla tüketmek (ya da üretmek) için diğer maldan ne kadar az tüketeceğimizi (ya da üreteceğimizi) anlatır.

- Kısaca, **Fırsat Maliyeti**, herhangi bir malın üretimini bir birim artırmak için başka bir maldan vazgeçilmesi, feragatta bulunulması gereken mal ve/veya kazanç miktarıdır. Başka bir deyişle iktisadi bir seçim yapılırken vazgeçilmek zorunda kalınan ikinci en iyi alternatiftir.

- *Fırsat maliyeti sadece üretim ile ilgili bir kavram değildir.*

➢ Üretici açısından: "Üretim kararlarında Fırsat Maliyeti",

➢ Tüketici açısından: "Tüketim kararlarında Fırsat Maliyeti",

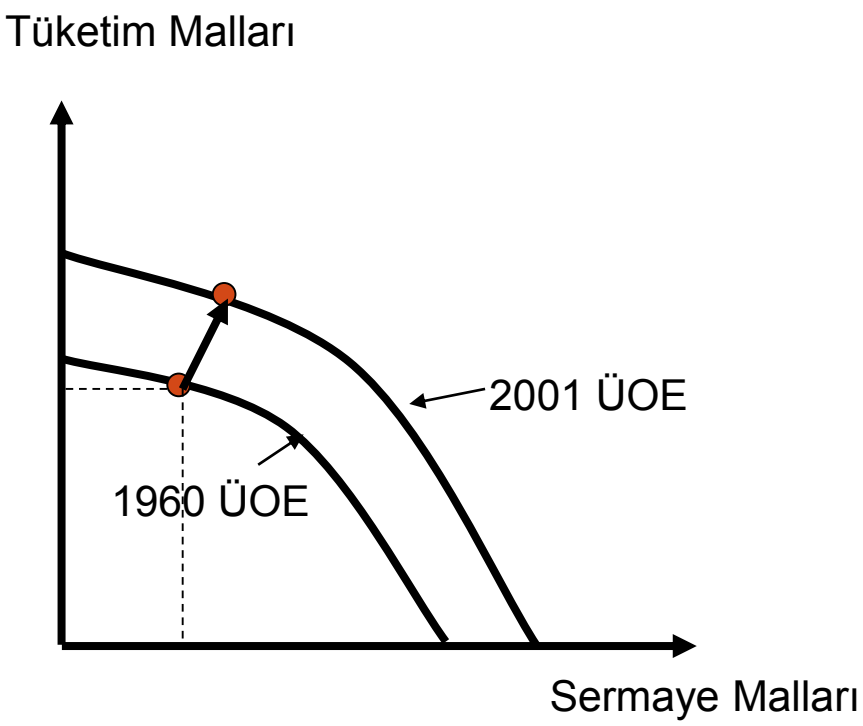
➢ Devlet açısından: "Kamu harcamalarında Fırsat Maliyeti", söz konusudur.

Üretim Olanakları Eğrisi ve Ekonomik Büyüme

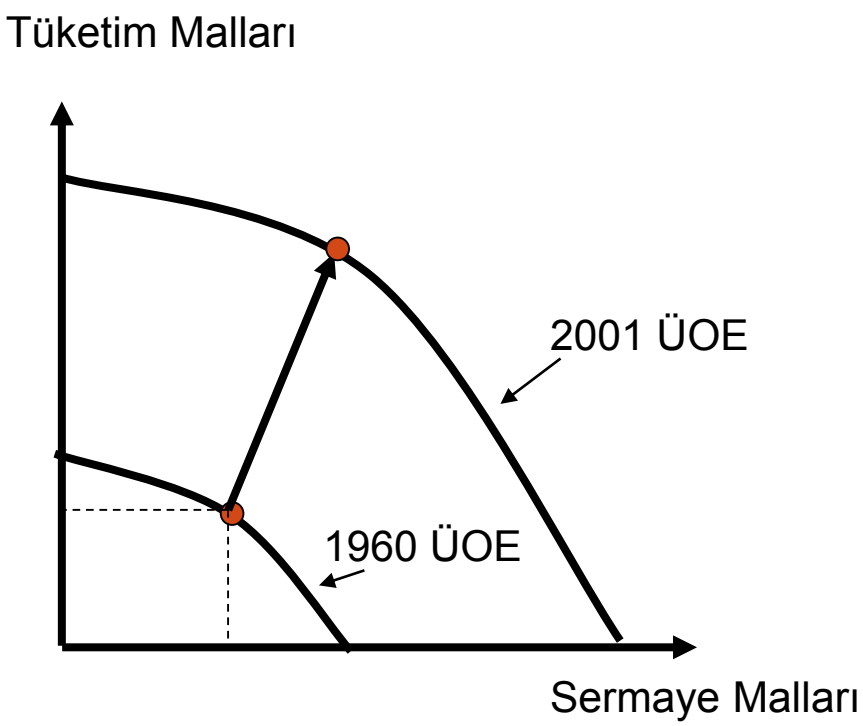
- Zaman içerisinde üretim faktörlerindeki artışa ve teknolojik gelişmelere bağlı olarak üretim kapasitesi artar, yani ekonomide büyüme meydana gelir.
- Ekonomide büyümeyi arttırmak için hangi mal ve hizmetlerden daha fazla üretilmelidir?

Üretim Olanakları Eğrisi ve Ekonomik Büyüme

Türkiye

G. Kore

Ekonomik Sistemler

- Gelenekçi sistemler
  - Sanayi devrimine kadar olan sistemler
- Serbest piyasa ekonomisi (Kapitalist sistem)
- Merkezi plan ekonomisi (Sosyalist sistem)
- Karma ekonomik sistem

TALEP VE TALEP FONKSİYONU

- Bütün toplumların cevap aradığı hangi mallar, nasıl ve kimler için üretilecek sorularının cevabını piyasa ekonomilerinde fiyat teorisi ile açıklar. Piyasa ekonomisinin işleyişi fiyat mekanizmasına bağlıdır. Fiyat mekanizması, piyasadaki fiyatların doğrudan bir müdahale olmaksızın arz ve talebe göre belirlenmesidir. Piyasa ekonomilerinde üretim ve tüketim faaliyetleri hiçbir müdahale olmaksızın fiyat mekanizmasına bağlı olarak gerçekleşir.
- Mikro iktisat, fiyat mekanizmasının nasıl işlediğini açıklamaya çalışır. Bu bölümde piyasa mekanizmasının işleyişini açıklamak için temel kavramlar ve talep, talep fonksiyonu, talebi etkileyen faktörler ele alınacaktır.

İktisadi Değer ve Fiyat

Mal ve hizmetlerin iki tür değeri vardır. Bunlar;

1. Kullanım değeri

2. Değişim değeridir

- Kullanım değeri sübjektiftir. Mala veya kişiye göre değişebilir. Örneğin spor ayakkabısının kullanım değeri bir sporcu için farklıdır normal vatandaş için farklıdır. Aynı şekilde bir silginin bir öğrenci için kullanım değeri daha fazladır.
- Değişim değeri ise bir mal veya hizmet karşılığında elde edilebilecek başka bir mal ya da hizmetin miktarını ifade eder. Örnek bir teneke buğday(16 kg)= bir paket çay(1 kg)

- Günümüz ekonomilerinde malların değişim değeri daha çok para ile ifade edilir ve bu ifade fiyat olarak adlandırılır. O halde fiyat bir mal veya hizmetin elde edilebilmesi için gerekli olan para miktarı, ya da ödenmeye hazır olunan bedeldir. Bu aynı zamanda malın mutlak fiyatı olarak da adlandırılır. Birde nispi fiyat vardır ki bu da bir malın diğer mallara göre fiyatıdır. Örneğin elmanın kilosu 1 TL, muzun ise 3 TL olsun bu durumda muzun nispi fiyatı 3/1 elma.

Talep:

- Piyasa kurallarına göre işleyen bir ekonomide fiyatlar arz ve talebe göre belirlenir. Tüketiciler piyasanın talep yönünü üreticiler ise arz yönünü oluşturur. Üretim ve tüketim kararları birbirinden bağımsız değildir. Bu değişkenler birbirlerini etkilemektedir. Bunların yanında üretim ve tüketim kararlarını etkileyen birçok değişken söz konusudur.

- Konuşma dilinde talep istek arzu demektir. Ancak her istek ekonomik anlamda talep olmayabilir. Bir isteğin ekonomik anlamda talep olabilmesi için bu isteğin satın alma gücüyle destekleniyor olması gerekir.
- Belirli bir dönemde, belirli bir maldan parayla desteklenmiş satın alma arzusuna talep denir.

- İktisadi anlamda talep kavramının daha iyi anlaşılabilmesi için iki talep kavramının açıklanması gerekir.
- Belirli bir fiyattan talep; Belirli bir piyasada belirli bir anda belirli bir fiyattan satın alınmak istenen mal ya da hizmet miktarına belirli bir fiyattan talep denir. Örneğin Safranbolu perşembe pazarında kg 0,5 TL den 5 ton karpuz satılıyor ifadesi belirli bir fiyattan taleptir.
- Çizelge anlamında talep; Belirli bir piyasada belirli bir anda diğer faktörler sabitken tüketicinin o malın çeşitli fiyatlarından ne kadar satın almak istediğini ifade eder.

Örnek: Emre'in çeşitli fiyatlardan satın aldığı CD miktarları aşağıdaki gibi olsun.

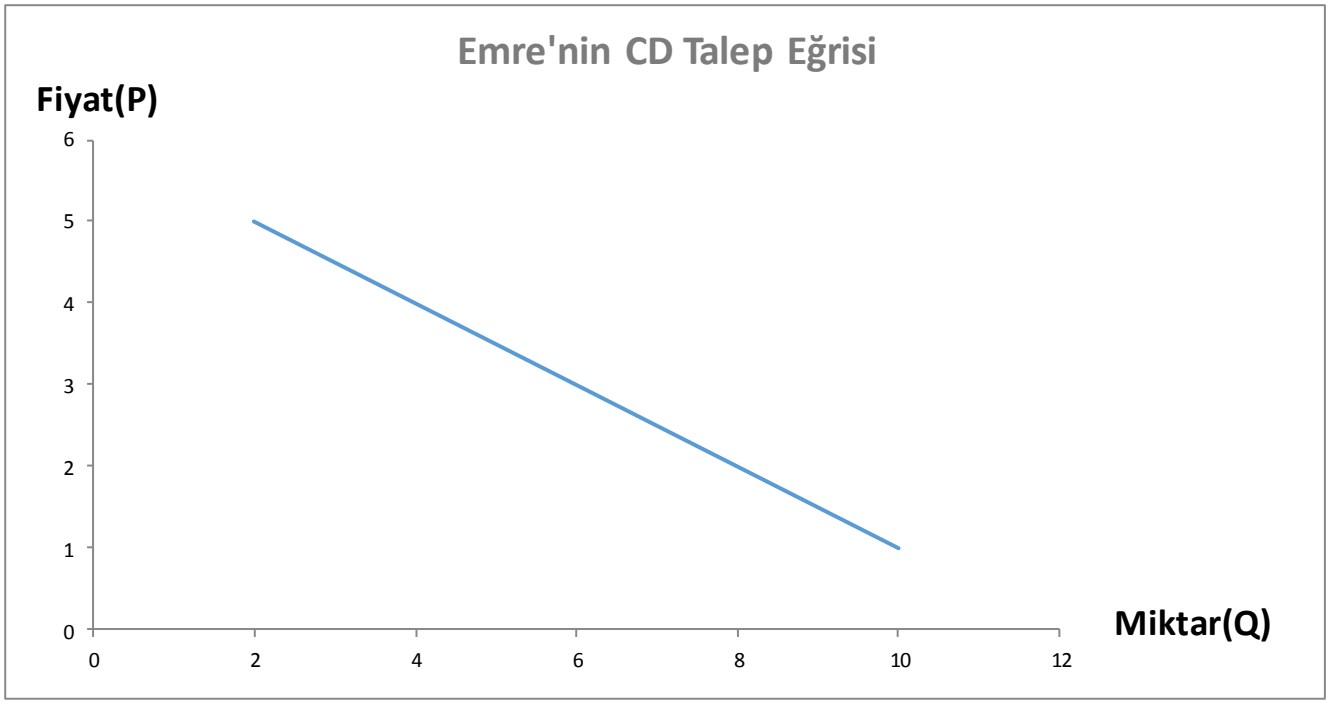
Seçenek	Fiyat(P) TL	Miktar (Q) Adet
a	1	10
b	2	8
c	3	6
d	4	4
e	5	2

Emre'in CD Talep Çizelgesi

- Çizelgede dikkati çeken CD fiyatları yükseldikçe satın alınan CD miktarı azalmaktadır. Fiyat ile miktar arasında ters yönlü bir ilişki vardır. CD'nin fiyatı ile talep edilen miktar arasındaki bu ters yönlü ilişki (bazı istisnalar hariç*) bütün mallar için geçerlidir ve buna "Talep Kanunu" denilmektedir. Yani bir malın fiyatı yükseldikçe talep edilen miktar azalır, malın fiyatı düştükçe talep edilen miktar artar.

  *Bu istisnalar fakir mallar (Giffen mallar) ve Snoplardır

Emre’nin CD talep çizelgesi bir diyagram üzerine taşınarak CD talep eğrisi elde edilebilir.

- Talep eğrisi, malın fiyatı ile talep edilen miktar arasındaki ilişkiyi gösteren negatif eğimli bir eğridir. Eğrinin negatif olmasının sebebi fiyat ile miktar arasındaki ters yönlü ilişkidir(talep kanunu).

- Fiyatlardaki değişmenin talepte neden olacağı değişme her mal için aynı olmayacağından talep eğrisinin eğimi de maldan mala farklılık gösterir. Hem çiziminde hem de anlaşılmasında kolaylık sağlaması açısından doğrusal biçimde çizilen talep eğrisi gerçekte orijine dışbükey bir eğri konumundadır.

Piyasa Talep Eğrisi

- Bir malın tek bir alıcısı yoktur, binlerce alıcısı vardır. İşte bir malın satıcısı tek alıcının değil diğer tüm alıcıların davranışları doğrultusunda kararlar verir. İktisadi analizlerde piyasa talep eğrisi dikkate alınır. Piyasa talebi, belirli bir mala karşı olan tüm bireysel taleplerin toplamıdır.

Talep Fonksiyonu ve Talebi Etkileyen Diğer Faktörler

Talep tanımdan da anlaşılacağı üzere, bir maldan satın alınmak istenen miktarın o malın fiyatına bağlı olduğu diğer faktörlerin ise sabit olduğu varsayılmıştır. Oysaki söz konusu malın fiyatı dışında talebini etkileyen başka faktörlerde vardır.

Talep edilen miktar ile bu faktörler arasındaki ilişki matematiksel olarak ifade edilirse talep fonksiyonu;

$Q_{tx} = f(P_x, P_i, P_t, G, T, B, N)$ şeklinde yazılabilir.

Q_{tx} : X malından talep edilen miktar,

P_x :X malının fiyatı

P_i :İkame malın fiyatı

P_t :Tamamlayıcı malın fiyatı

G :Tüketicinin geliri

T :Zevk ve tercihler

B :Geleceğe yönelik beklentiler

Talep miktarındaki değişmeler bu faktörlerin değişmesine bağlı olarak ortaya çıkar. Bütün faktörlerdeki değişmeler aynı anda ortaya çıkması durumunda her bir faktörün talep edilen miktar üzerindeki etkisi tam olarak ayırt edilemeyeceği için ilgili faktörün dışındaki diğer faktörlerin sabit tutulması gerekir.

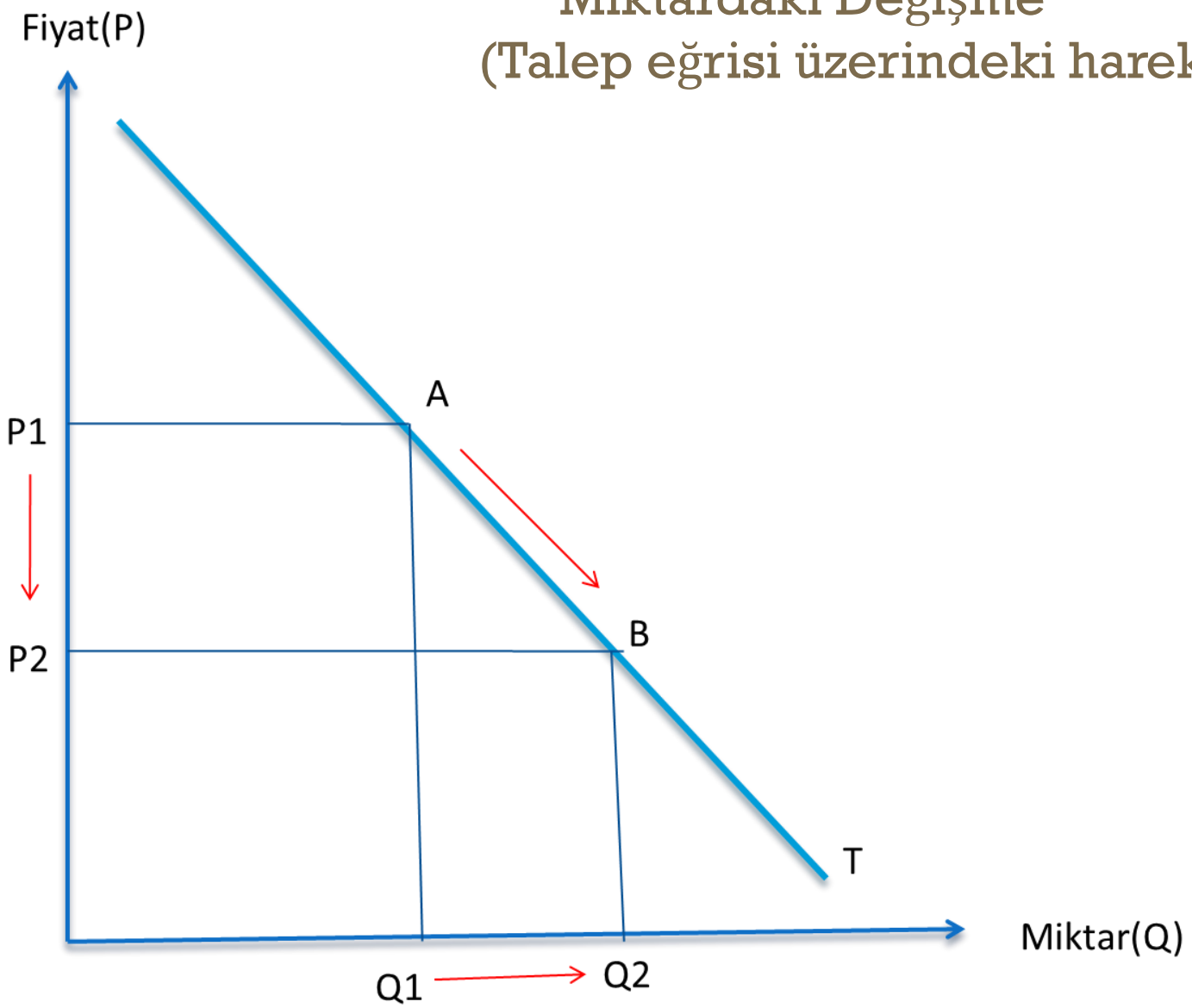
Örneğin; $Q_{tx} = f(P_x)$ Ceteris paribus denildiğinde malın fiyatı dışında diğer faktörlerin sabit olduğu ve fiyat değişmelerinden talebin nasıl etkilediği anlaşılmalıdır.

- **Ceteris paribus:** diğer şeyler sabit iken demektir.

Talep Edilen Miktardaki Değişme, Talepteki Değişme

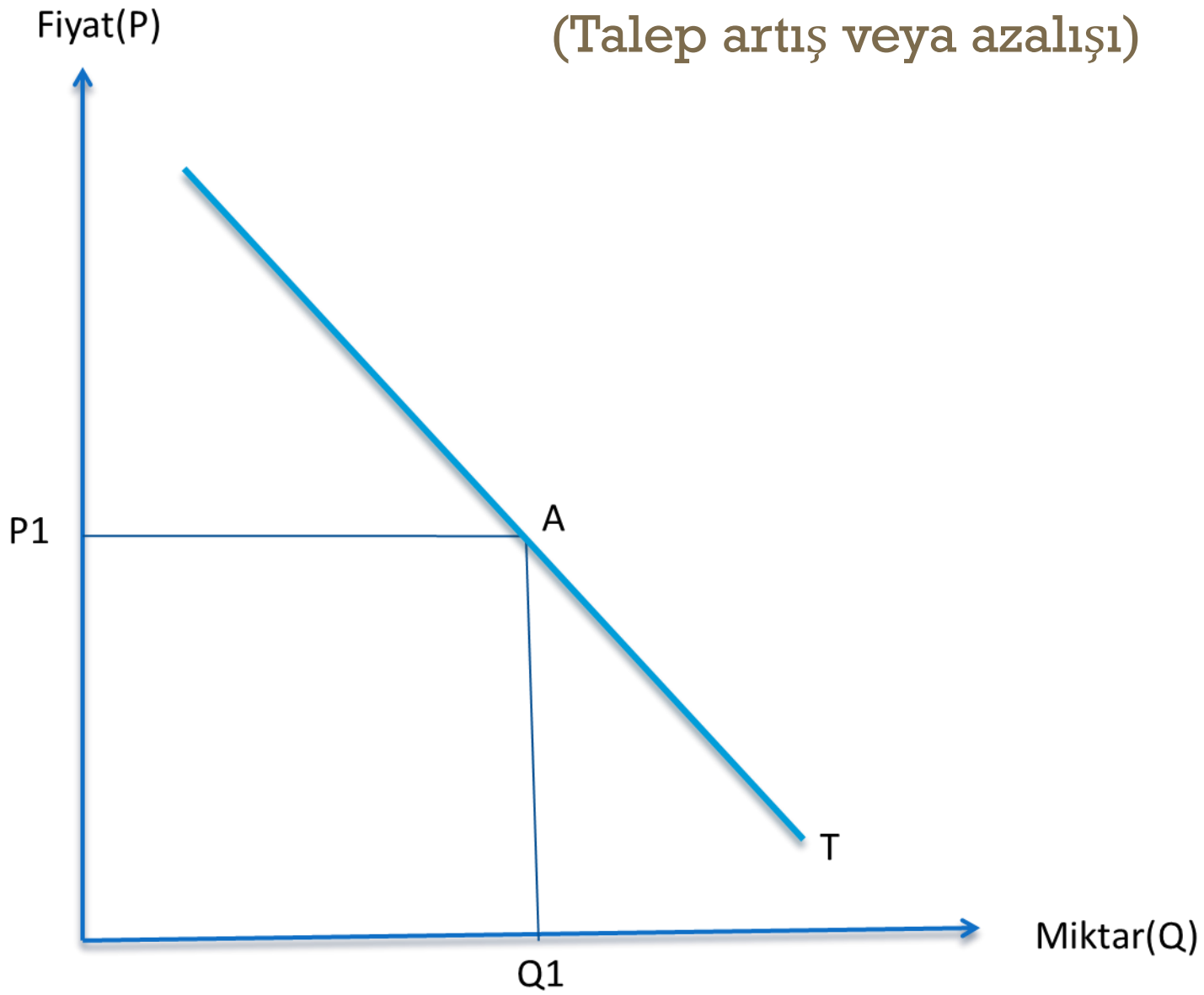
- Talep arttı yada azaldı ifadesiyle talep edilen miktar arttı yada azaldı ifadeleri çoğu zaman birbirine karıştırılır. Oysaki bu ifadelerin karıştırılmaması gerekir.
- Talep edilen miktar arttı veya azaldı denildiğinde malın fiyatına bağlı olarak, talep eğrisi üzerinde hareket edildiği yani bir fiyat miktar bileşiminden başka bir fiyat miktar bileşimine geçildiği kastedilmektedir.

Miktardaki Değişme
(Talep eğrisi üzerindeki hareket)

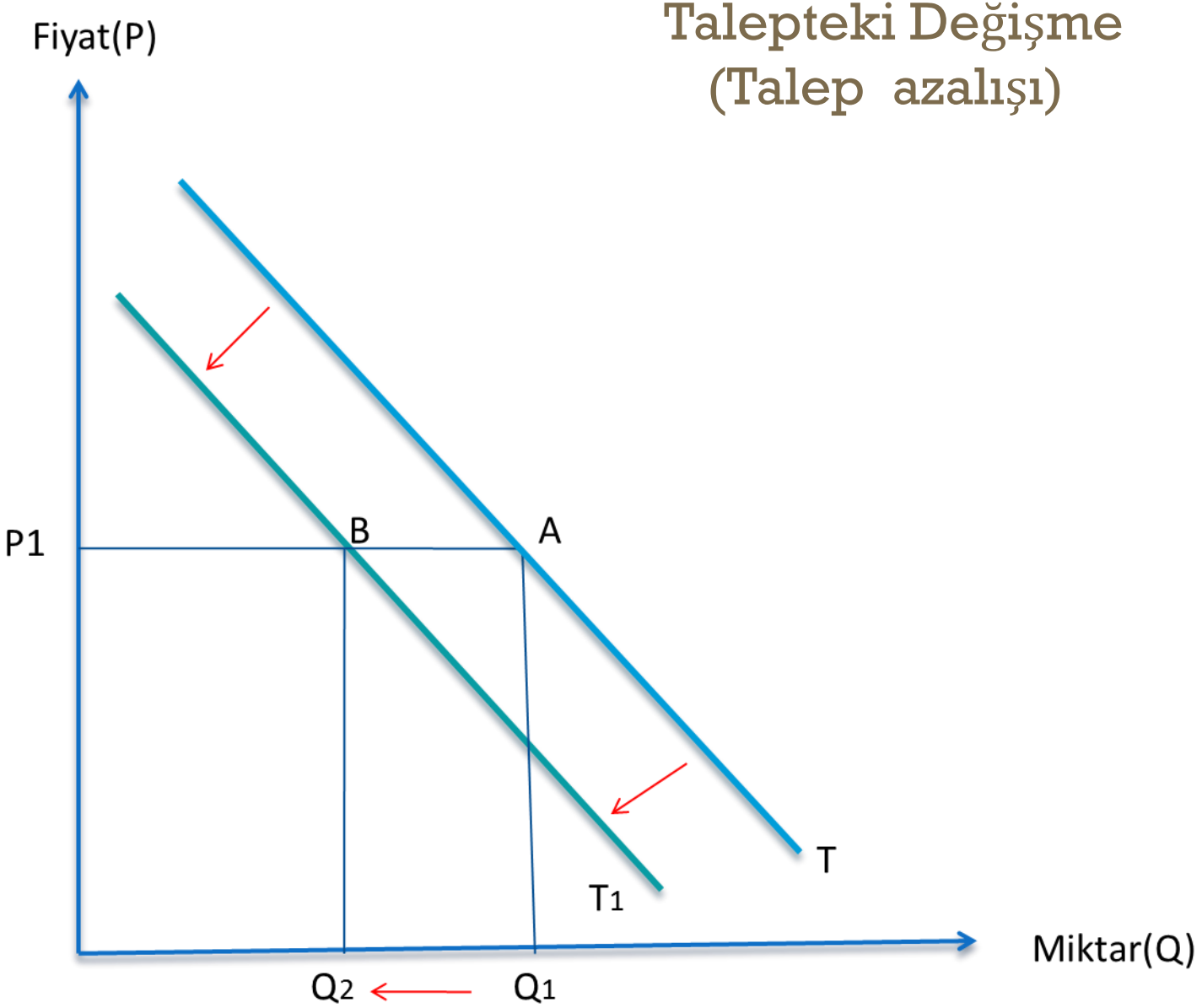

- Oysa ki talep arttı yada azaldı denildiğinde fiyat dışında talebi etkileyen ve sabit kabul edilen diğer faktörlerde ortaya çıkacak bir değişme ile talep eğrisinin yer değiştirmesi yani bir bütün olarak sağa veya sola kaymasını ifade eder. Bu nedenle bu faktörlere talep kaydırıcı faktörler de denir.

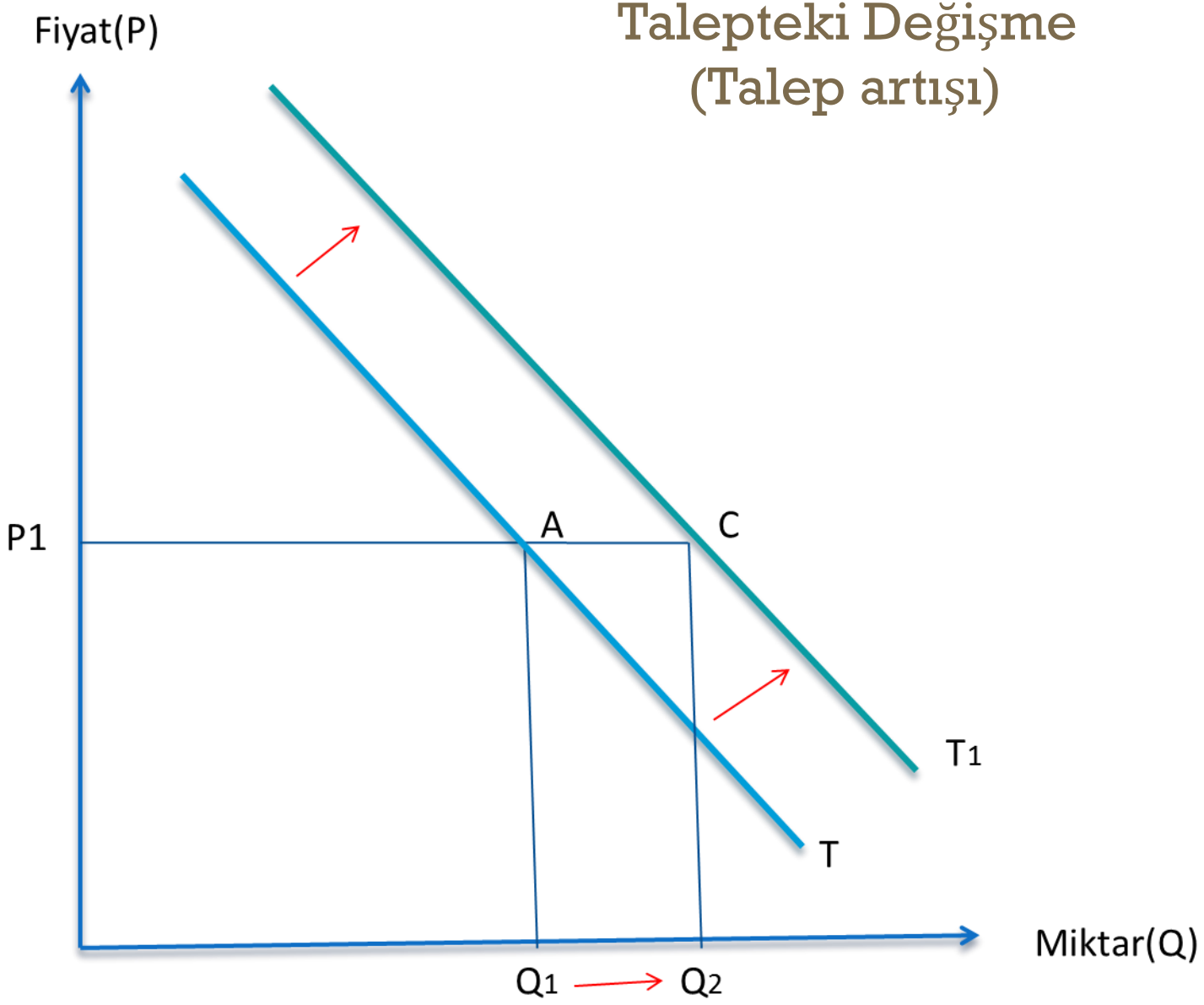
Talepteki Değişme
(Talep artış veya azalışı)

Talepteki Değişme (Talep azalışı)

Talepteki Değişme (Talep artışı)

Talepteki Değişmeye Neden Olan Faktörler

- ✓Tüketicinin geliri:
- ✓İkame (rakip)malların fiyatları
- ✓Tamamlayıcı malların fiyatları
- ✓Tüketicinin zevk ve tercihleri
- ✓Gelecekteki fiyat ve gelir düzeyine ilişkin beklentiler:
- ✓Tüketici sayısının artması(Nüfus):
- ✓Bankalardan kredi almanın kolaylaşması

ARZ VE ARZ FONKSİYONU

Piyasanın iki yönü vardır. Talep yönü ve arz yönü. Bu bölümde piyasa mekanizmasının işleyişini açıklayabilmek için piyasanın üretim yani arz yönü incelenecektir.

- Arz
- Arz fonksiyonu
- Arzı etkileyen faktörler

- Daha önce de belirtildiği gibi piyasasının iki yönü vardı. Tüketiciler piyasanın talep yönünü üreticiler ise arz yönünü oluşturmaktadır.
- Piyasadaki satıcı davranışlarına arz denir. Bu davranışlar, satıcının belli bir zaman süreci içinde elinde bulundurduğu maldan değişik koşullarda satmaya razı olduğu durumdur.
- Belirli bir piyasada belirli bir fiyattan satılmak üzere piyasaya sunulan mal yada hizmet miktarına belirli bir fiyatta arz denir. Ulusal piyasada buğdayın kg. 50 Kuruş iken yıllık buğday arzı 500000 ton'dur ifadesi belirli bir fiyattan arzı temsil eder.
- Çizelge anlamında arz ise belirli bir dönemde diğer faktörler değişmemek kaydıyla (ceteris paribus) çeşitli fiyatlardan satıcıların piyasaya satmak üzere sundukları mal miktarıdır.

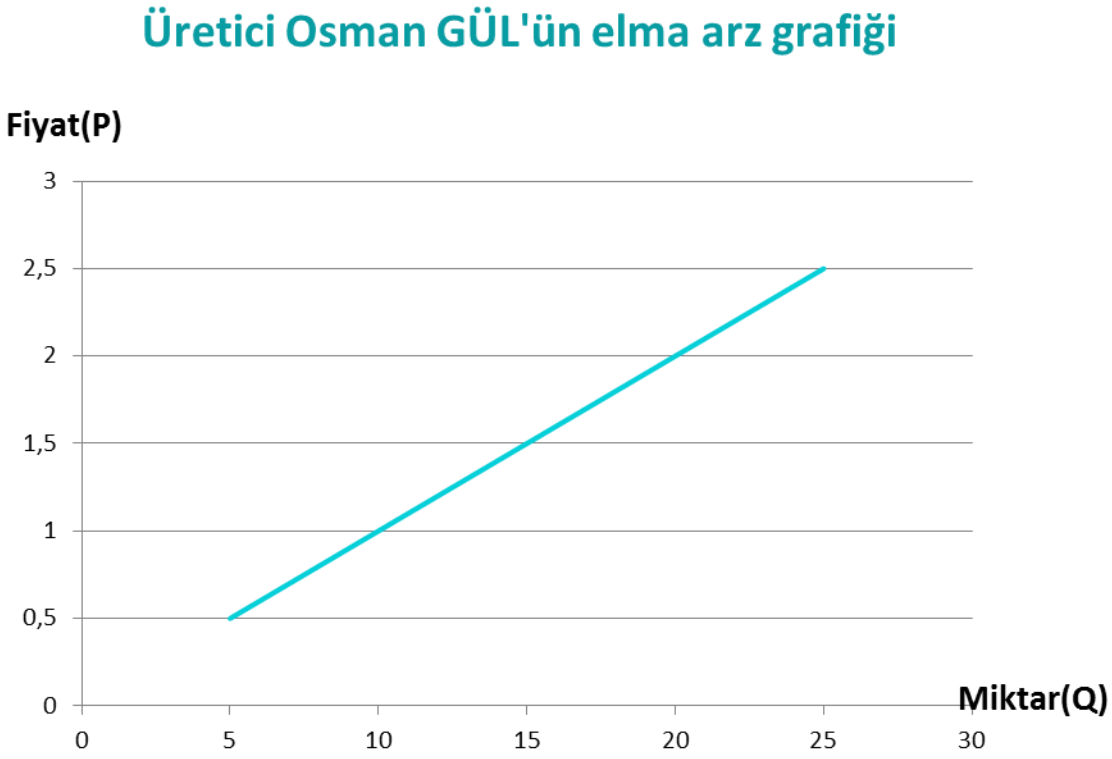
Örnek: Üretici Osman GÜL'ün çeşitli fiyatlardan yıllık elma arz çizelgesi aşağıdaki gibi olsun.

Seçenek	Fiyat(P) TL	Miktar (Q) ton
a	0,5	5
b	1	10
c	1,5	15
d	2	20
e	2,5	25

Üretici Osman'ın yıllık elma arzı çizelgesi

Çizelgede dikkati çeken elma fiyatları yükseldikçe üretilen(satmak) istenen elma miktarı artmaktadır. Fiyat ile miktar arasında doğru yönlü bir ilişki vardır.Elmanın fiyatı ile arz edilen miktar arasındaki bu doğru yönlü ilişki bütün mallar için geçerlidir ve buna "Arz Kanunu" denilmektedir. Yani bir malın fiyatı yükseldikçe arz edilen miktar artar, malın fiyatı düştükçe arz edilen miktar azalır.

Bu üreticinin elma arz çizelgesi bir diyagram üzerine taşınarak elma arz eğrisi elde edilebilir.

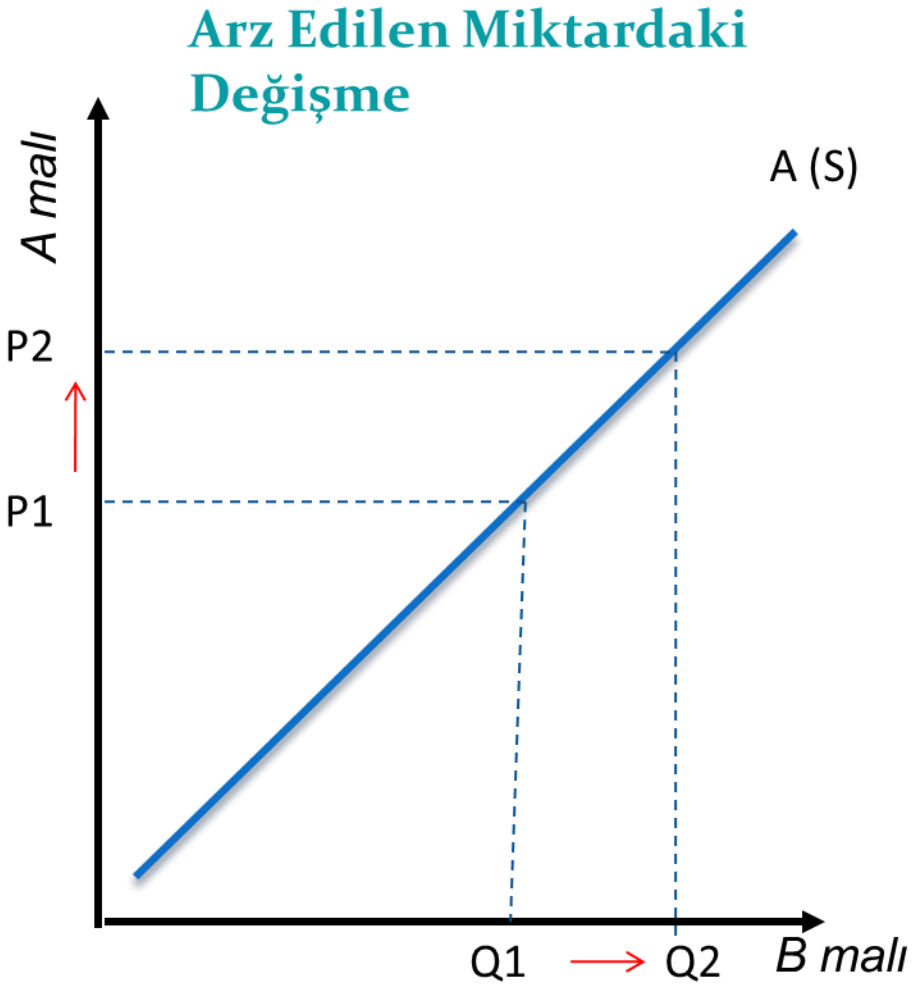
- Arz eğrisi, malın fiyatı ile arz edilen miktar arasındaki ilişkiyi gösteren pozitif eğimli bir eğridir. Eğrinin pozitif olmasının sebebi fiyat ile miktar arasındaki doğru yönlü ilişkidir(Arz kanunu). Yani arz fiyatın artan fonksiyonudur.
- Arz eğrisinin eğimi her zaman pozitif olmadığı istisnai durumlarda vardır. Bazen bir malın fiyatı yükselse bile arz edilen miktar azalır. Bu tür arz eğrilerine tersine dönen arz eğrisi denir. Örneğin kırsal kesimlerde geçimlik olarak üretilen tarım ürün arzı, ile emek arzı. Arz eğrisini de talepte olduğu gibi doğrusal varsaydık gerçekte orijine dışbükey bir eğri konumundadır.
- **Piyasa Arz Eğrisi:** Aynı üretim dalında faaliyet gösteren firmalar topluluğuna endüstri ya da piyasa denir. Aynı malı üreten firmaların arzları toplamı da piyasa arzı olarak adlandırılır.

Arz Fonksiyonu

- Arz tanımında, bir maldan arz edilen miktarın o malın fiyatına bağlı olduğu diğer faktörlerin ise sabit olduğu varsayılmıştır. Oysaki söz konusu malın fiyatı dışında arzını etkileyen başka faktörlerde vardır.
- Arz fonksiyonu;
- $Q_{ax} = f(P_x, P_d, P_{üf}, , T, B, ..)$ şeklinde yazılabilir.
- Q_{ax} :X malından arz edilen miktar,
- P_x :X malının fiyatı
- P_i :Diğer malların fiyatları
- $P_{üf}$:Üretim faktörlerinin fiyatı
- T :Teknolojik gelişmeler
- B :Gelecek hakkındaki beklentiler

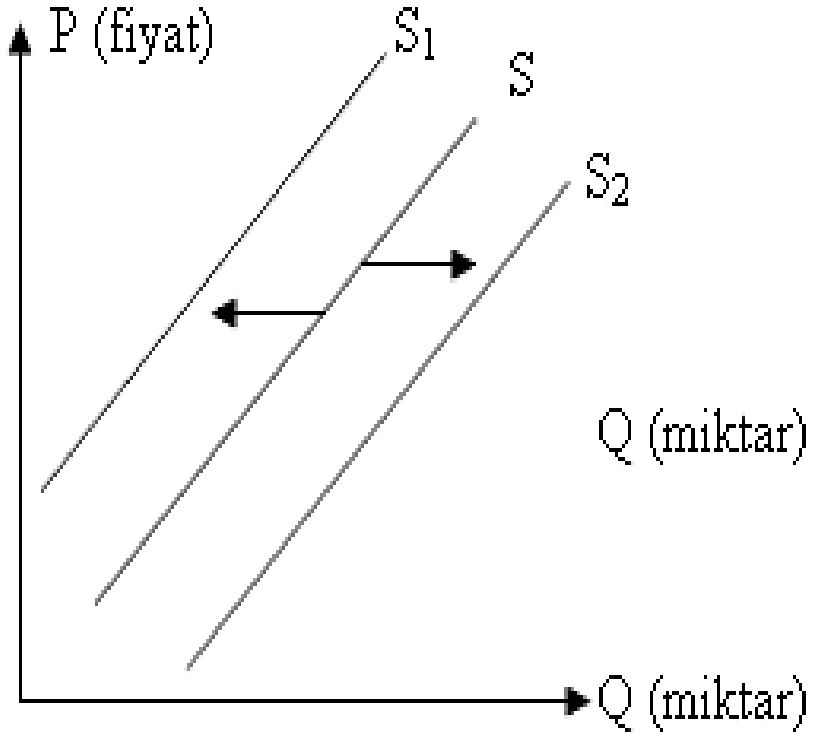
ARZ EDİLEN MİKTARDAKİ DEĞİŞME VE ARZDAKİ DEĞİŞME

- Talepte olduğu gibi ilgili malın fiyatındaki değişmeler sonucu ortaya çıkar ve arz eğrisi üzerinde harekete neden olur. Şekilde de gösterildiği gibi malın fiyatı P_1 seviyesinde iken arz edilen miktar Q_1 iken malın fiyatı P_2 seviyesine yükseldiğinde arz edilen miktar artarak Q_2 seviyesine yükselir.

- Arzdaki değişme (Arz eğrisinde kayma) ise malın fiyatı aynı kalmakla birlikte arzı etkileyen diğer faktörlerin ortaya çıkması sonucu arz eğrisinin tamamen yer değiştirerek sağa veya sola kaymasıdır. Arzda artış olması durumunda eğri sağa, azalış olması durumunda eğri sola kayar

Arzdaki Değişme

Arzdaki Değişmeye Neden Olan Diğer Faktörler

- ✓Kullanılan girdilerin fiyatı (üretim maliyetleri)
- ✓Teknoloji ve verimlilik
- ✓Vergiler ve sübvansiyonlar
- ✓Diğer malların fiyatları
- ✓Üreticilerin beklentileri
- ✓Endüstrideki firmaların sayısının
- ✓Üreticilerin bankalardan kolay kredi alması

PİYASA DENGESİ

Bu bölümde piyasa kavramı, piyasa türleri ve piyasa mekanizmasının işleyişi ve konuları üzerinde durulacaktır.

- Piyasa kavramı
- Piyasa türleri
- Piyasa dengesi

Piyasa Kavramı

- Bir malı satmak isteyenler ile almak isteyenlerin tümü piyasayı oluşturur.
- Genel anlamda piyasa, alıcı ve satıcının mal ve hizmetlerini değiştirmek amacıyla bir araya geldiği yerdir.
- Piyasada alıcı ve satıcı yüz yüze gelebilecekleri gibi hiç karşılaşmadan da alım satım işini gerçekleştirebilirler.
- Mal ve hizmet değişimi bir mağazada, telefonla veya internet aracılığı ile yapılabilir.

Piyasalar çeşitli özelliklerine göre sınıflandırılabilir.

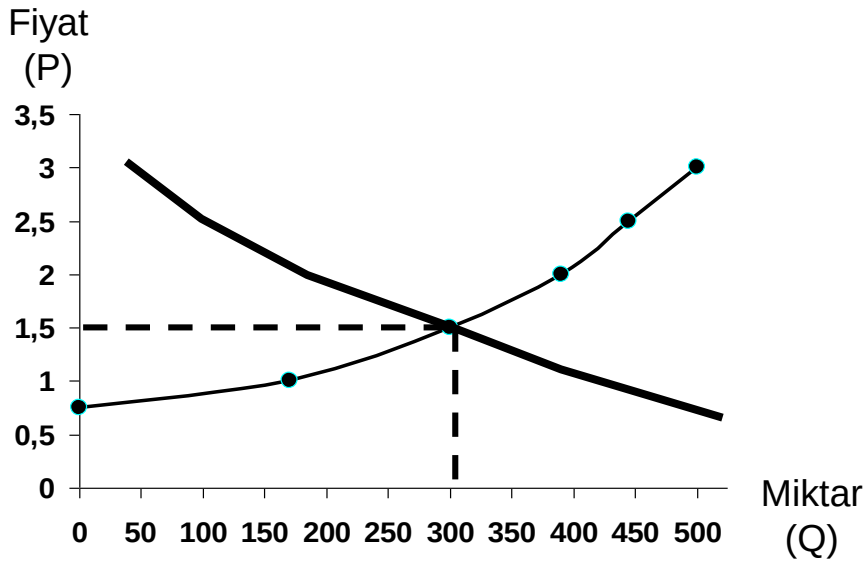
- ✓Coğrafi olarak; yerel piyasalardan uluslararası piyasalara
- ✓Malın tipine göre; tek tip mal satılan, binlerce mal çeşidi satılan piyasalar
- ✓Değişime konu olan mal ve hizmetin türüne göre; mal ve hizmet piyasası, faktör piyasası
- ✓Mal ve hizmet piyasası malların alınıp satıldığı piyasalar, faktör piyasası da üretim faktörlerinin alınıp satıldığı piyasalardır. Emek piyasası, sermaye piyasası
- ✓Rekabetin olup olmamasına göre; tam rekabet piyasası, eksik rekabet piyasası

- Piyasanın alıcı ve satıcı olmak üzere iki tarafı vardır. Alıcılar piyasanın talep yönünü satıcılar ise arz yönünü oluşturur. Buraya kadar arz ve talep konularının çeşitli özelliklerinden bahsedilmiştir. Bir malın, ne sadece arzına ne de talebine bakılarak o malın piyasa fiyatını saptamak mümkün değildir. Yani piyasada ne arz ne de talep tek başına malın fiyatını belirleyemez. Malın fiyatının oluşabilmesi için arz ve talebin kesişmesi gerekir.
- Arz edilen miktar ile talep edilen miktarı birbirine eşitleyen fiyata **piyasa fiyatı** ya da **denge fiyatı** adı verilir. Bu fiyat her iki taraf içinde kabul edilen fiyattır. Satılmak istenen miktar ile satın alınmak istenen miktar da birbirine eşittir buda denge miktarıdır.

PİYASA DENGESİ

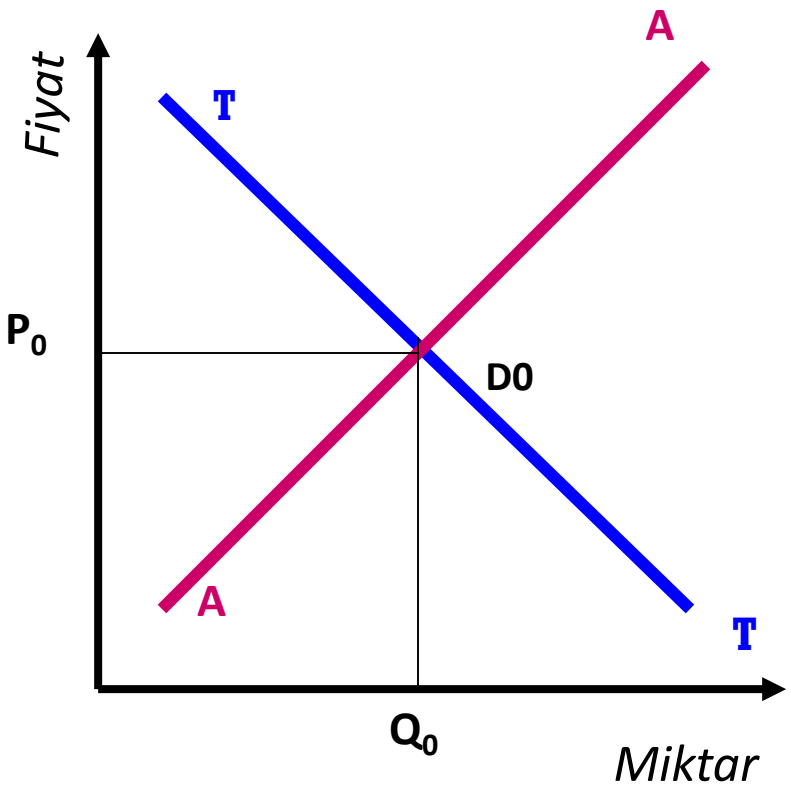
- Talep miktarı ve arz miktarının eşitlendiği noktada piyasa dengeye gelir.

Fiyat	Arz miktarları	Talep Miktarlar
0.75	0	525
1	170	410
1.5	300	300
2	390	180
2.5	445	100
3	500	50

Denge fiyatı = 1,5
Denge miktarı = 300

PİYASA DENGESİNİN OLUŞUMU

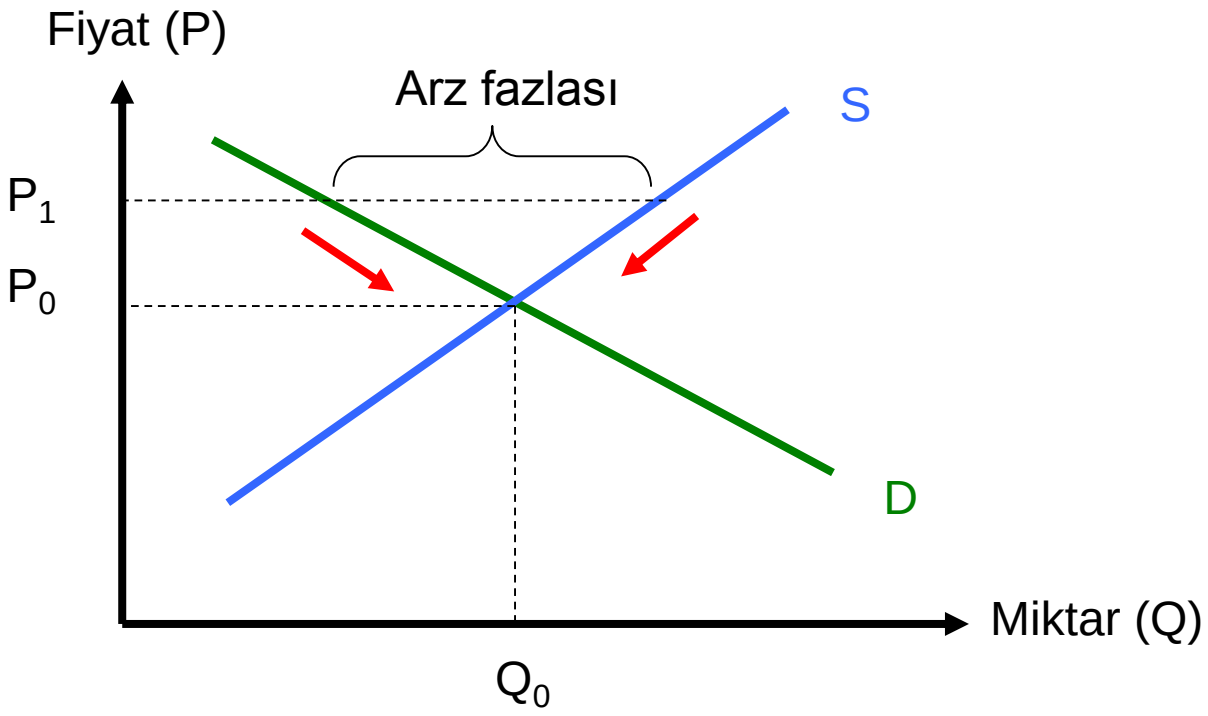

- Piyasa dengesi D_0 da oluşur. Burada arz edilen miktar talep edilen miktara eşittir.

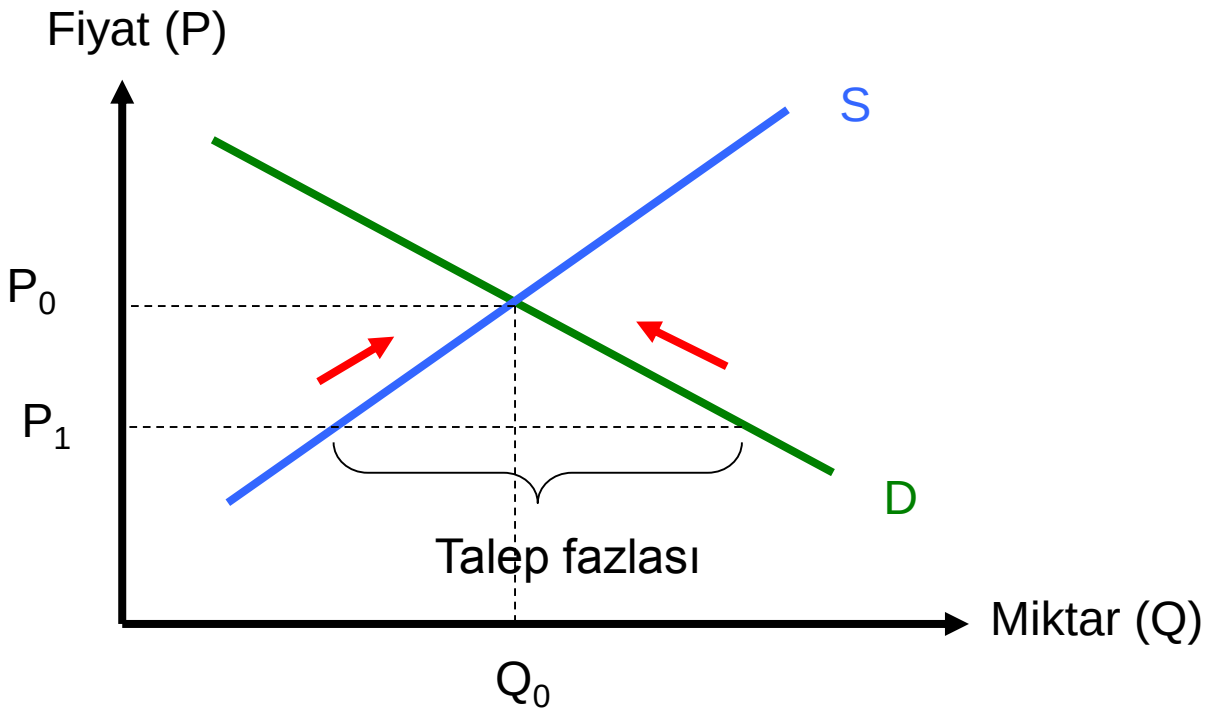
P_0 denge fiyatı Q_0 denge miktarıdır.

Malın arz ve talebinde bir değişiklik olmadığı sürece piyasa fiyatı değişmez.

PİYASA DENGESİ

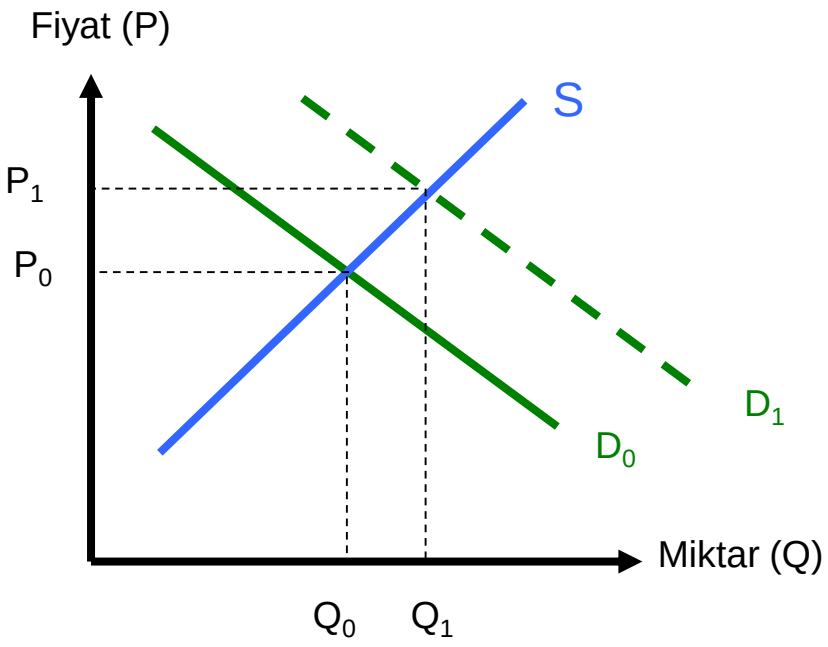

PİYASA DENGESİ

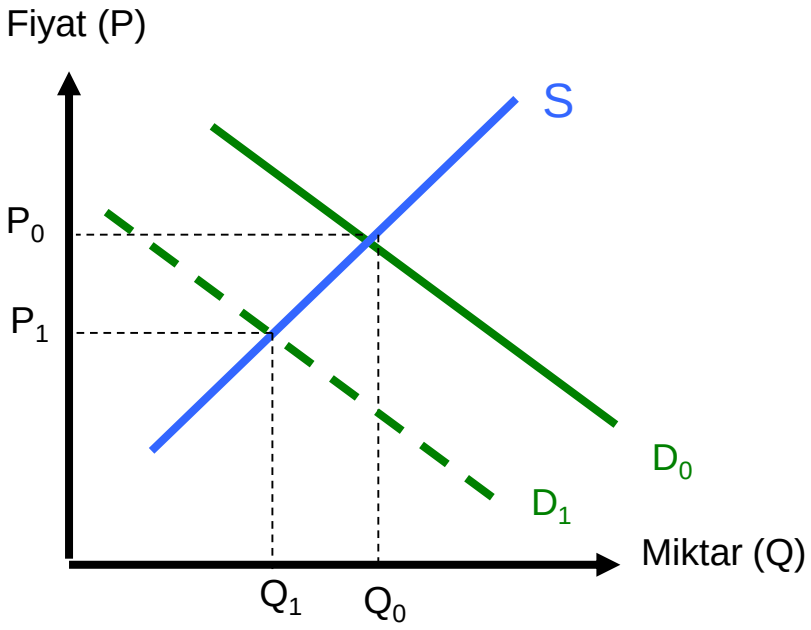

DENGE NOKTASININ DEĞİŞMESİ
TALEBİN DEĞİŞMESİ

Talebin artması

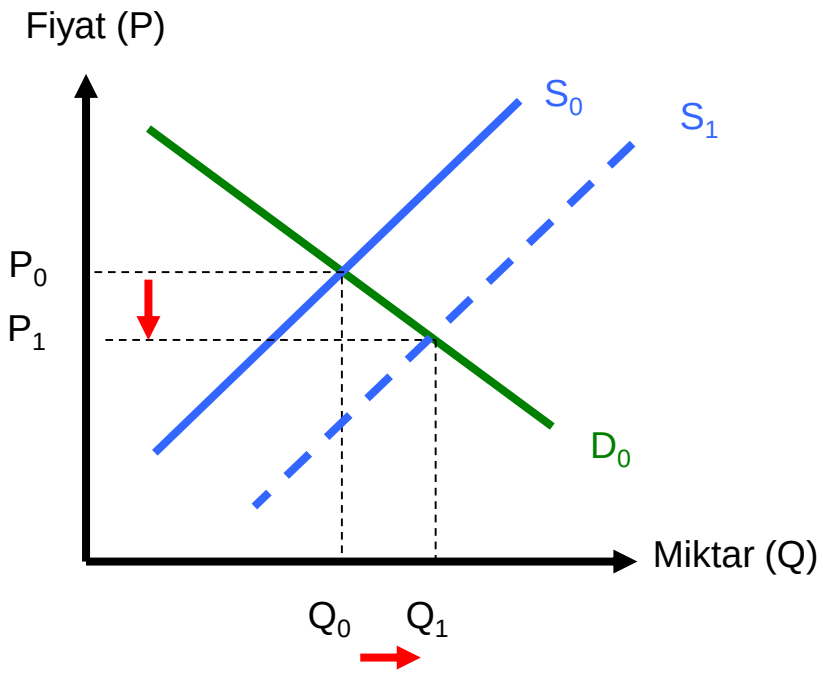

Talebin azalması

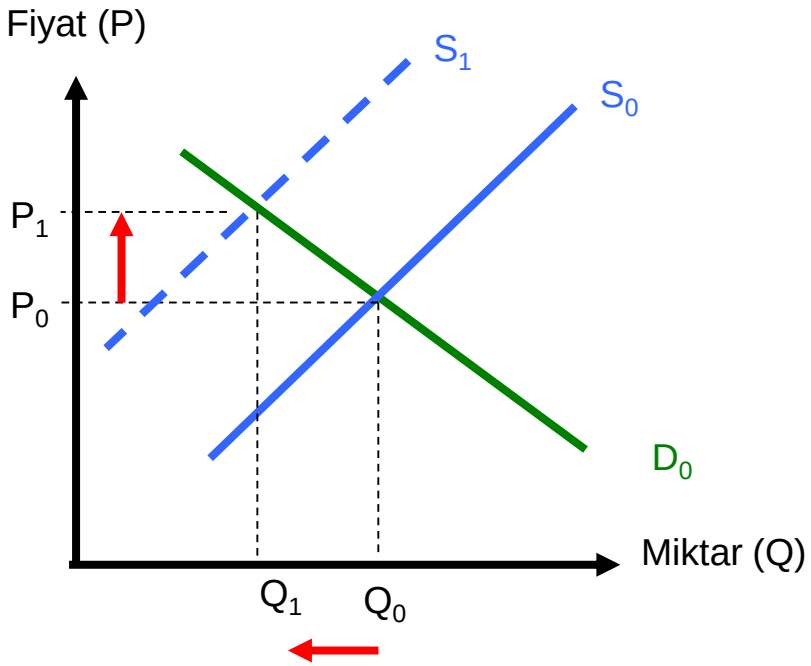

DENGE NOKTASININ DEĞİŞMESİ
ARZIN DEĞİŞMESİ

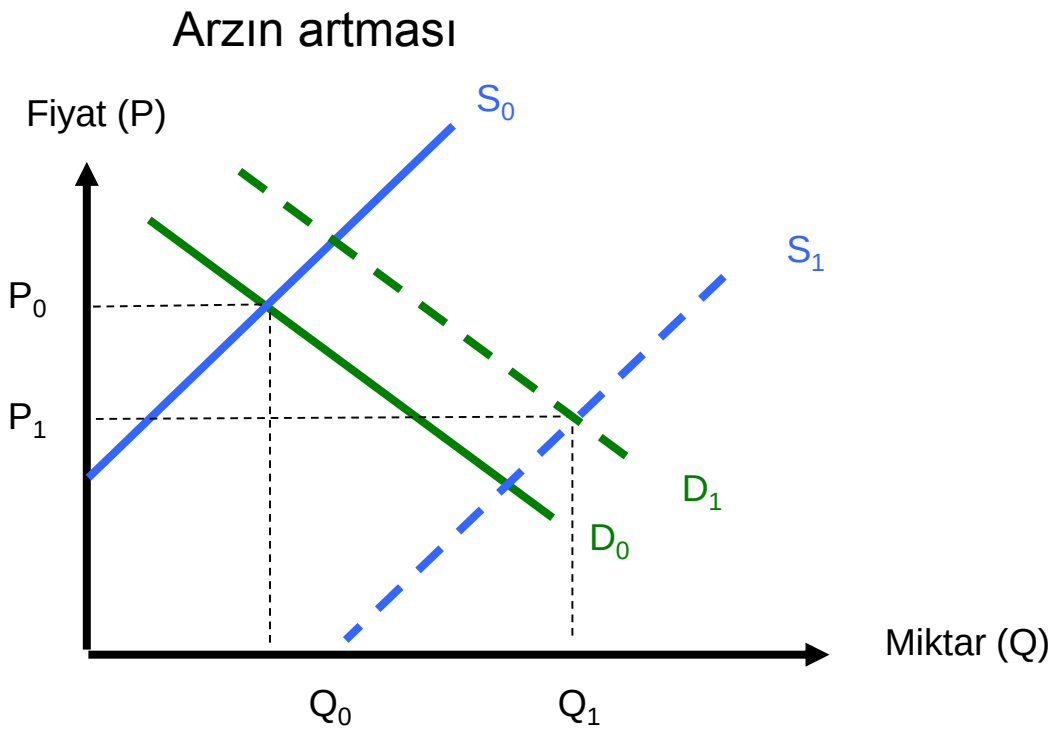
Arzın artması

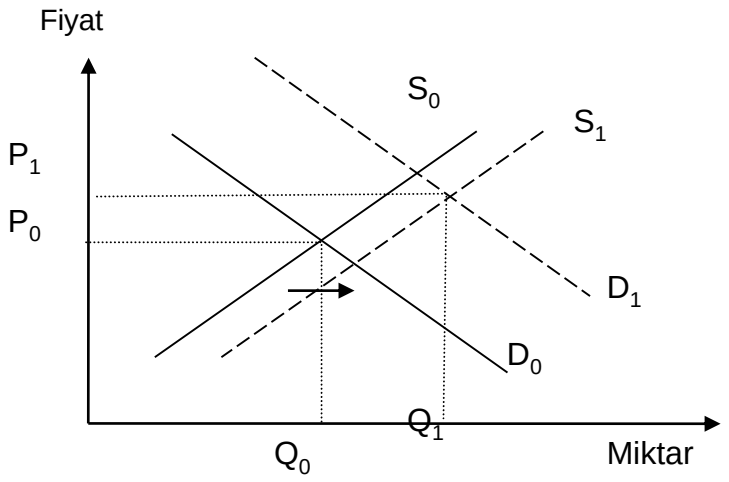
Arzın azalması

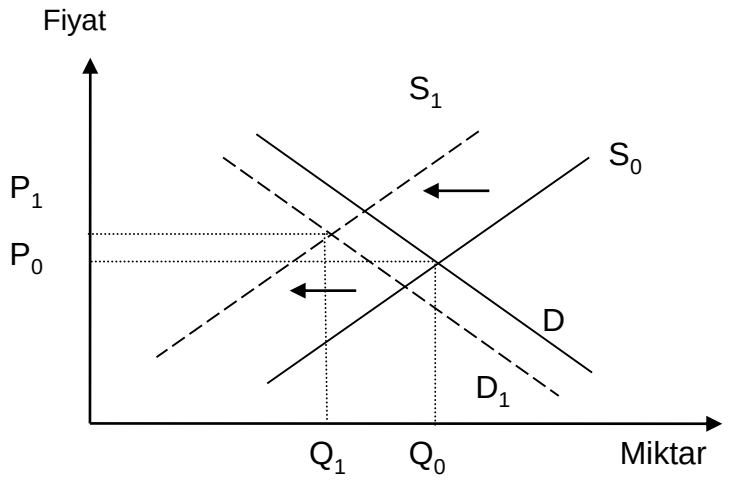
DENGE NOKTASININ DEĞİŞMESİ
TALEP VE ARZIN DEĞİŞMESİ

DENGE NOKTASININ DEĞİŞMESİ
TALEP VE ARZIN DEĞİŞMESİ

Arz ve Talebin Artması

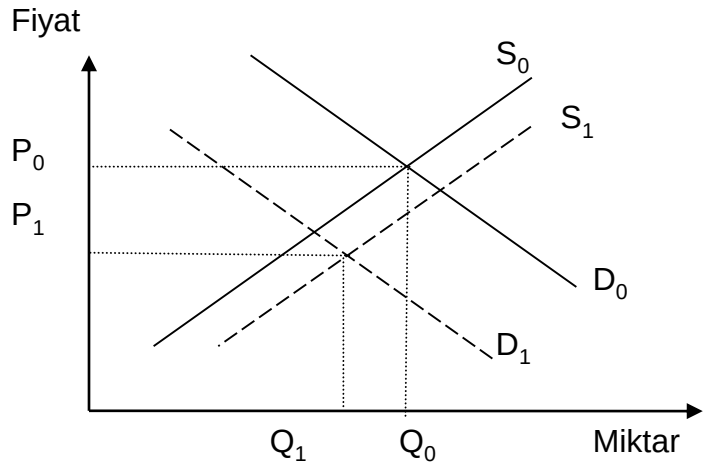

Arz ve Talebin Azalması

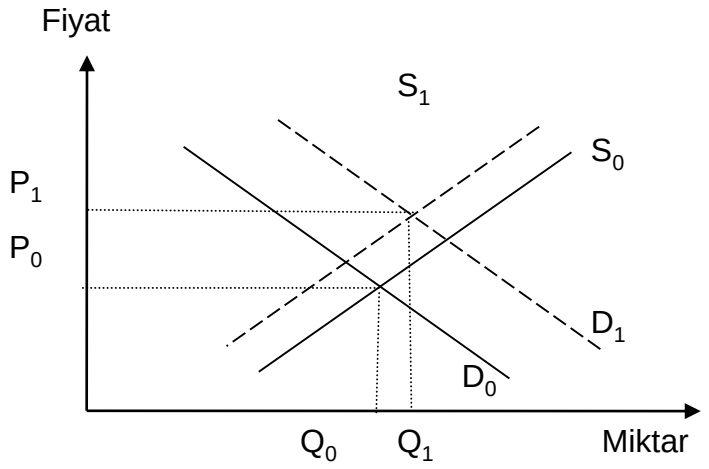
denge miktarı artacaktır
denge fiyatı?

denge miktarı azalacaktır
denge fiyatı?

DENGE NOKTASININ DEĞİŞMESİ
TALEP VE ARZIN DEĞİŞMESİ

Arz artarken talebin azalması

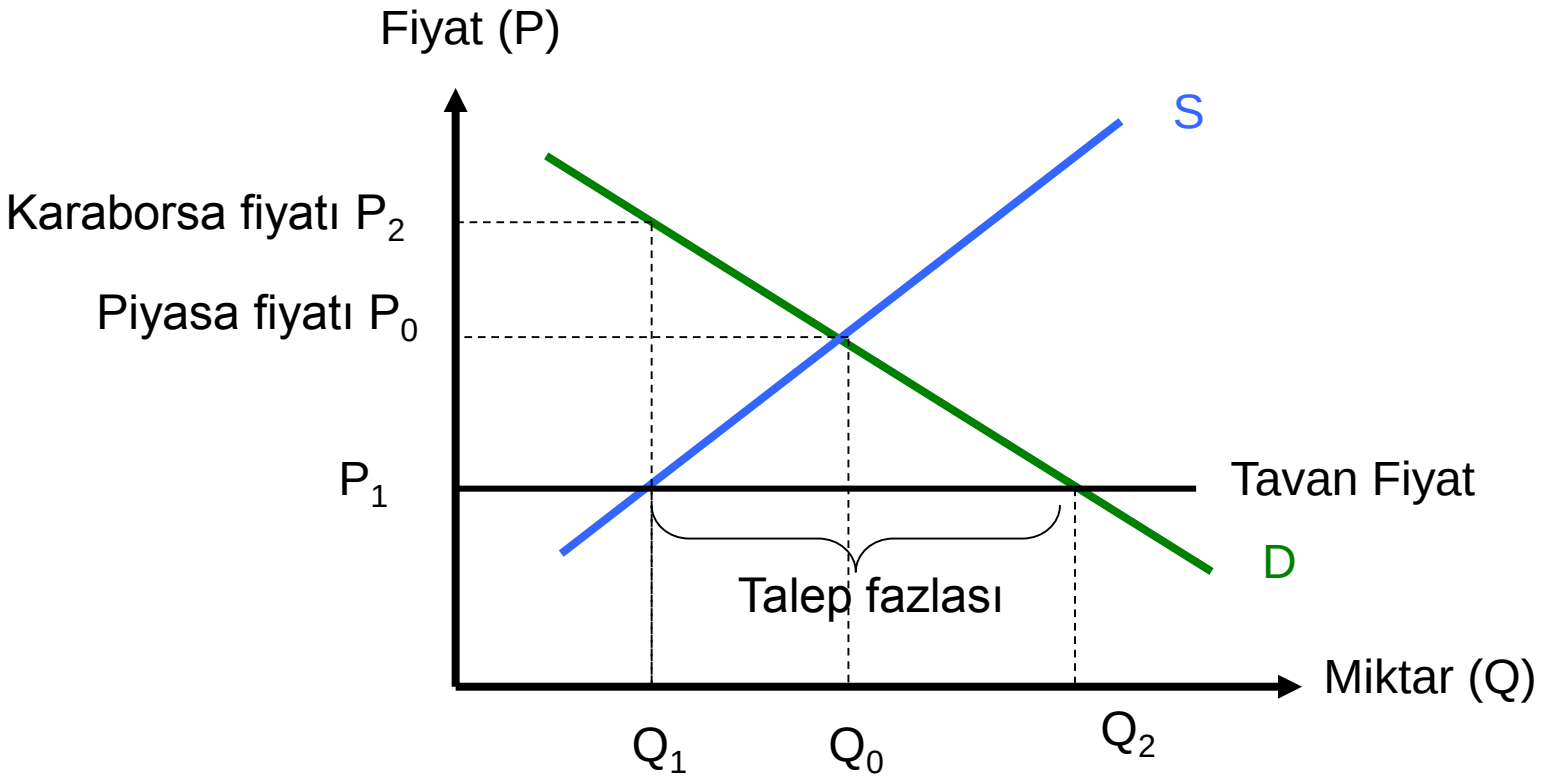
Talep artarken arzın azalması

Denge fiyatı azalacaktır
Denge miktarı?

Denge fiyatı artacaktır
Denge miktarı?

DEVLETİN FİYAT KONTROLÜ: TAVAN FİYAT

- **Tavan fiyat:** Bir mal veya hizmet için devletçe belirlenen maksimum fiyata denir

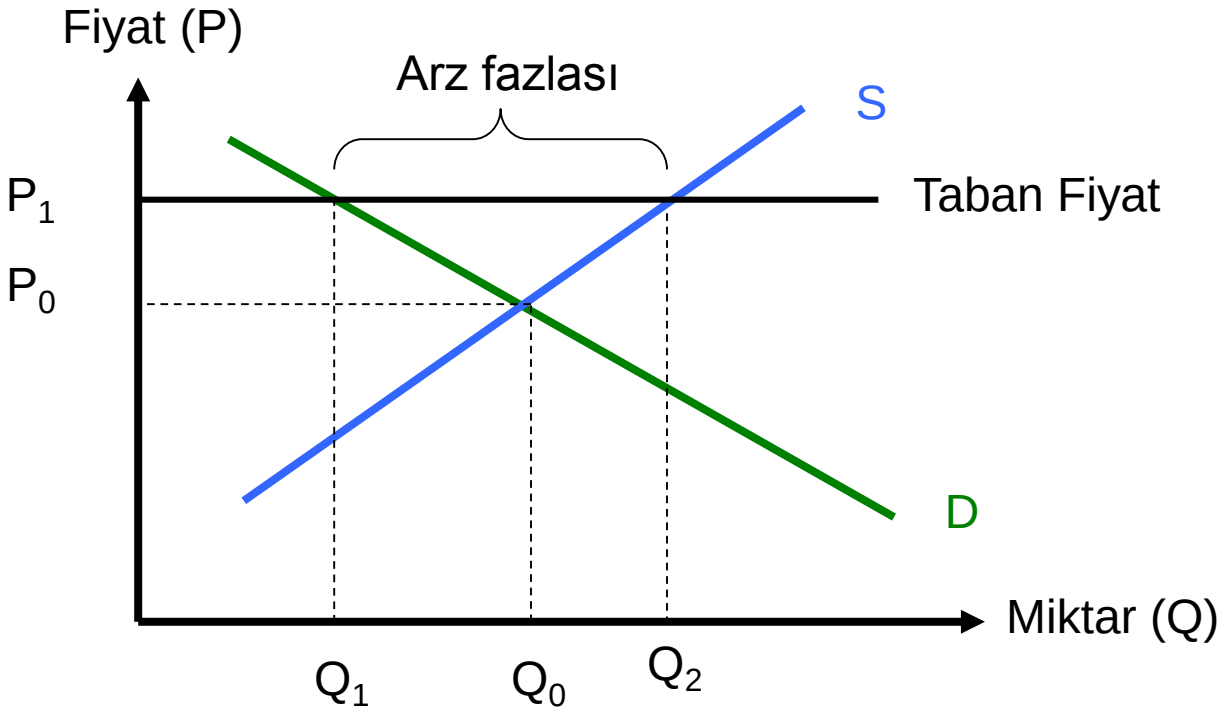

DEVLETİN FİYAT KONTROLÜ:
TAVAN FİYAT:

- *Sorun*: Karşılanamayan talep karaborsa faaliyetine neden olmaktadır.
- *Çözüm*: Tavan fiyat belirlenirken talebi kısacak tedbirler de alınmalıdır.

DEVLETİN FİYAT KONTROLÜ: TABAN FİYAT

- Taban fiyat: Devletin piyasalara müdahale ederek mal veya hizmetlerin fiyatını denge fiyatının üzerinde belirlemesi (devletçe belirlenen minimum fiyat)

DEVLETİN FİYAT KONTROLÜ: TABAN FİYAT

- *Sorun*: Arz fazlası.
- *Çözüm*: Devlet tarafından satın alınması.
- *Örnek:*
  - Tarım ürünlerinde yaptığı destekleme alım fiyatları
  - Emek için taban fiyat (asgari ücret uygulaması)

ESNEKLİKLER

- Talep esneklikleri: Bir malın talebinin talebi etkileyen faktörlerdeki değişimlere **ne kadar duyarlı** olduğunu gösteren ölçütlerdir.
  - Talebin fiyat esnekliği
  - Talebin gelir esnekliği
  - Talebin çapraz esnekliği

TALEBİN FİYAT ESNEKLİĞİ

- Talep edilen miktardaki değişimin fiyattaki değişime oranıdır.

$$\text{Fiyat esnekliği } (e_f) = \frac{\text{Talep edilen miktardaki \% değişme}}{\text{Fiyattaki \% değişme}}$$

$$\text{Bir malın fiyatındaki \% değişme} = \frac{\Delta P}{P} = \frac{P_2 - P_1}{P_1}$$

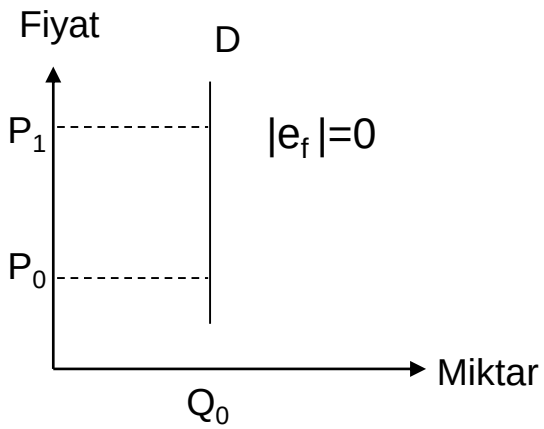
$$\text{Bir malın miktarındaki \% değişme} = \frac{\Delta Q}{Q} = \frac{Q_2 - Q_1}{Q_1}$$

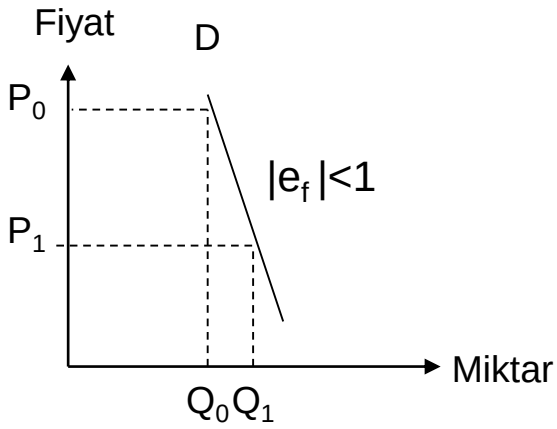
$$e_f = \frac{\Delta Q/Q}{\Delta P/P} = \frac{(Q_2 - Q_1) / Q_1}{(P_2 - P_1) / P_1}$$

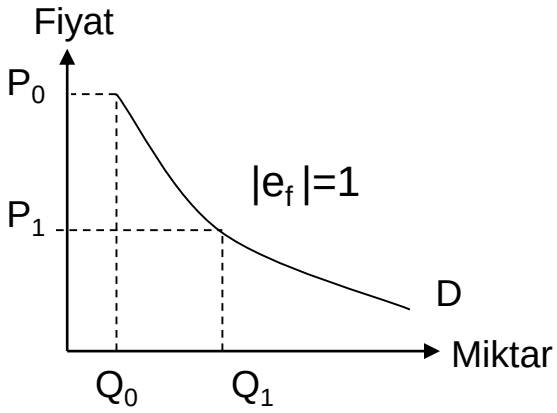
TALEBİN FİYAT ESNEKLİĞİ

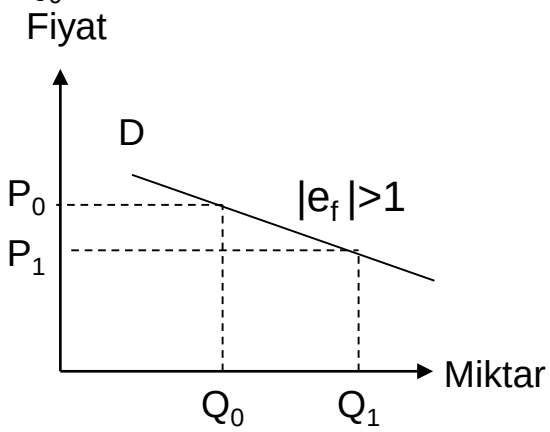
- Talebin fiyat esnekliği negatiftir ($e_f < 0$)
- Mutlak değerce esneklik ne kadar büyük ise mal fiyat değişimine karşı o kadar duyarlıdır
- Esnekliğin büyüklüğüne göre talep aşağıdaki gibi sınıflandırılır
  - $0 < |e_f| < 1$ ise esnek olmayan talep
  - $|e_f| > 1$ ise esnek talep
  - $|e_f| = 1$ ise birim esnek talep
  - $|e_f| = 0$ ise sıfır esnek talep
  - $|e_f| = \infty$ ise sonsuz esnek talep

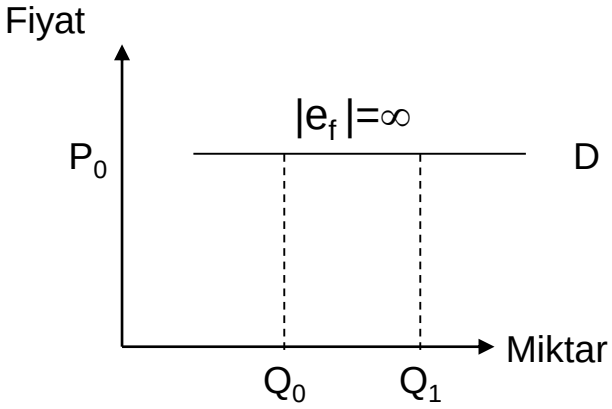
TALEBİN FİYAT ESNEKLİĞİ

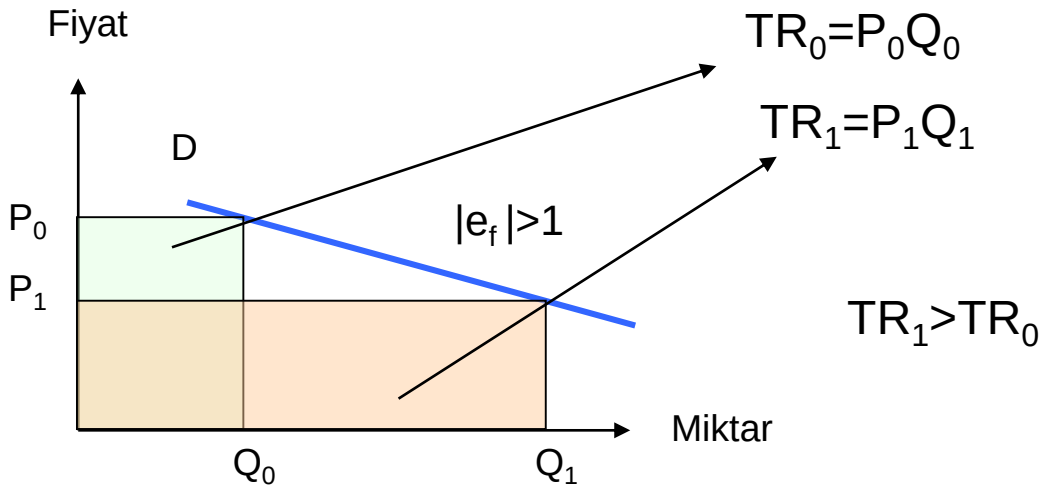
Esnek talep

TALEBİN FİYAT ESNEKLİĞİ VE TOPLAM HASILAT

- Toplam hasılat (TR): Satışlardan elde edilen toplam gelir
- P: Satış fiyatı
- Q: Satış miktarı

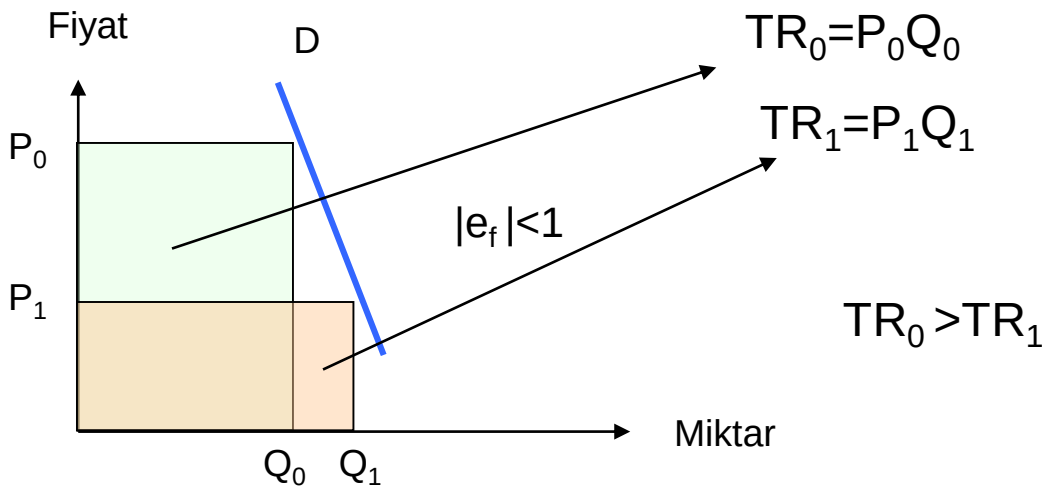
$$TR=(P)(Q)$$

- Talebi esnek olan mallarda fiyat düştükçe toplam hasılat artar, fiyat arttıkça toplam hasılat azalır.

TALEBİN FİYAT ESNEKLİĞİ VE TOPLAM HASILAT

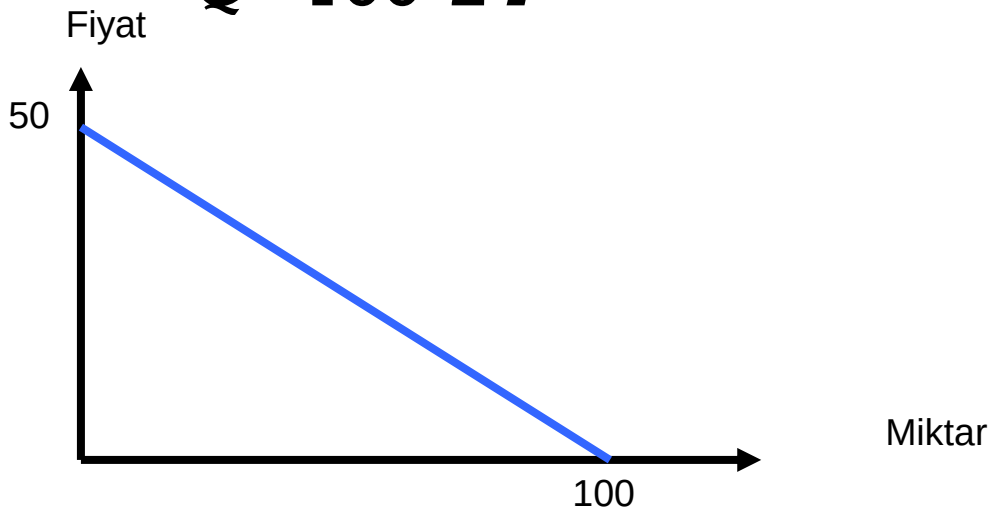
- Esnek olmayan mallar için fiyat düştükçe toplam hasılat azalır

ÖRNEK

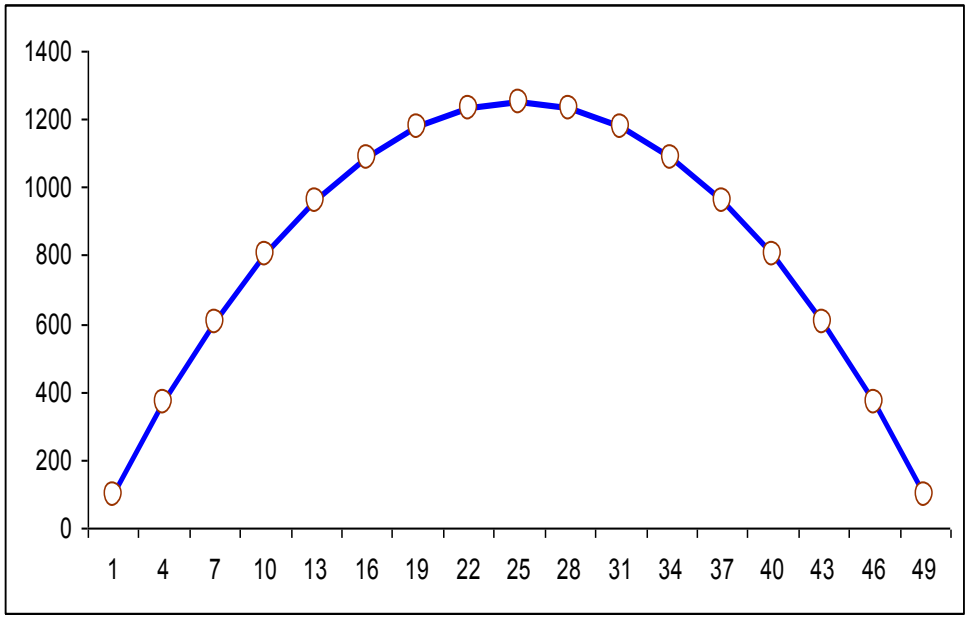
- Bir malın fiyatı (P) ile talep miktarı (Q) arasında aşağıdaki ilişki bulunmaktadır. Toplam hasılatın maksimum olması için satış fiyatı ne olmalıdır?

$$Q = 100 - 2P$$

ÖRNEK (DEVAM)

Fiyat	Talep miktarı	Toplam Hasılat
1	98	98
4	92	368
7	86	602
10	80	800
13	74	962
16	68	1088
19	62	1178
22	56	1232
25	50	1250
28	44	1232
31	38	1178
34	32	1088
37	26	962
40	20	800
43	14	602
46	8	368
49	2	98

$TR = P.Q$

$= P(100-2P)$

$TR = 100P - 2P^2$

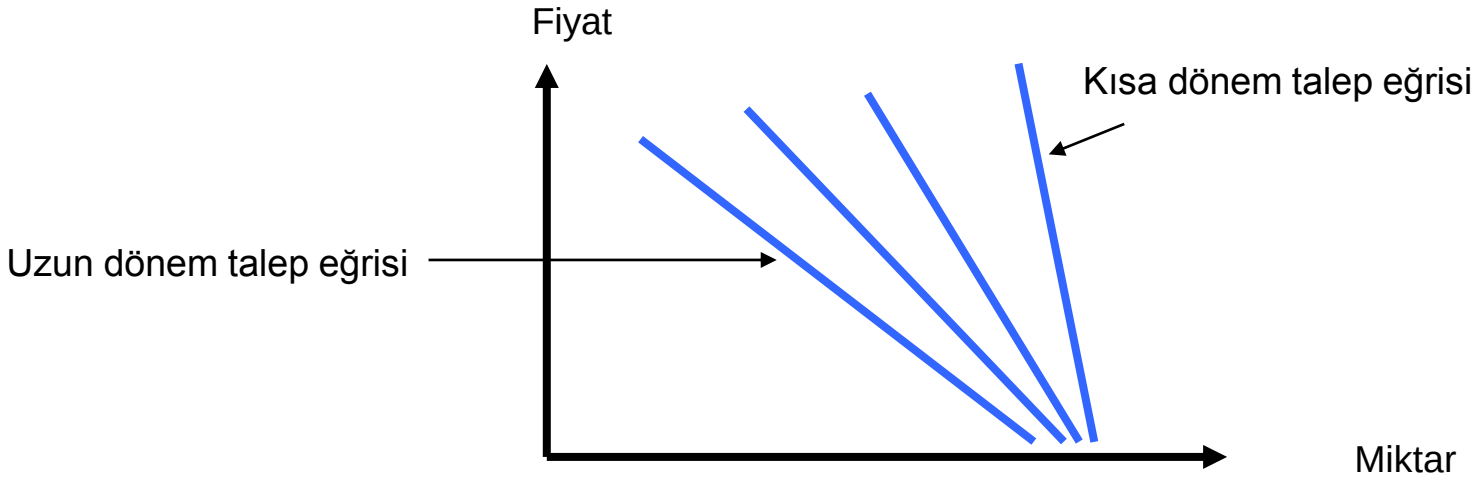
$$\frac{d(TR)}{dP} = 0$$

$100-4P=0$

$P = 25$

TALEBİN FİYAT ESNEKLİĞİNİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER

- **Rakip malların varlığı**: rakip malların sayısı arttıkça esneklik artar
- **Malın fiyatının bütçe içindeki payı**: düşük fiyatlı malların esnekliği küçük, yüksek fiyatlı malların esnekliği büyüktür.
- **Zaman**: Kısa dönemde malların esnekliği küçük, uzun dönemde esneklik daha büyüktür.

ÖRNEK

- Başlangıç fiyatı 10 YTL olan bir malın fiyatı 9 YTL'ye indirildiğinde talep miktarı 100 birimden 120 birime çıkmıştır. Bu malın fiyat esnekliği nedir?

$$e_f = \frac{\Delta Q/Q}{\Delta P/P} = \frac{(120 - 100)\ /100}{(9 - 10)\ /\ 10} = -2$$

TALEBİN GELİR ESNEKLİĞİ

- Gelirdeki değişimlerin bir malın talebini nasıl etkilediğini ölçmek için kullanılır.
- Talep miktarındaki yüzdelik değişimin, gelirdeki yüzdelik değişime oranıdır

$$\text{Gelir esnekliği } (e_g) = \frac{\text{Talep edilen miktardaki \% değişme}}{\text{Gelirdeki \% değişme}}$$

$$e_g = \frac{\Delta Q/Q}{\Delta G/G} = \frac{(Q_2-Q_1)\,/\,Q_1}{(G_2-G_1)\,/\,G_1}$$

- Düşük malların gelir esnekliği negatiftir ($e_g<0$)
- Normal malların gelir esnekliği pozitiftir.
  - $0<e_g<1$ ise zorunlu ihtiyaç
  - $e_g>1$ ise lüks ihtiyaç

TALEBİN ÇAPRAZ ESNEKLİĞİ

- Diğer malların fiyatlarındaki değişimin bir malın talebini nasıl etkilediğini ölçmek için kullanılır.
- Talep miktarındaki yüzdelik değişimin, diğer malların fiyatlarındaki yüzdelik değişime oranıdır

$$\text{Çapraz esneklik } (e_ç) = \frac{\text{Talep edilen miktardaki \% değişme}}{\text{Diğer malın fiyatındaki \% değişme}}$$

$$e_ç = \frac{\Delta Q/Q}{\Delta P_x/P_x} = \frac{(Q_2-Q_1)\,/\,Q_1}{(P_2-P_1)\,/\,P_1}$$

- Rakip malların çapraz esnekliği pozitiftir
- Tamamlayıcı malların çapraz esnekliği negatiftir

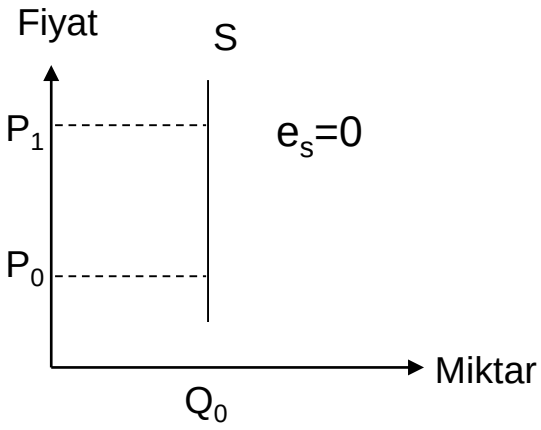
ARZ ESNEKLİĞİ

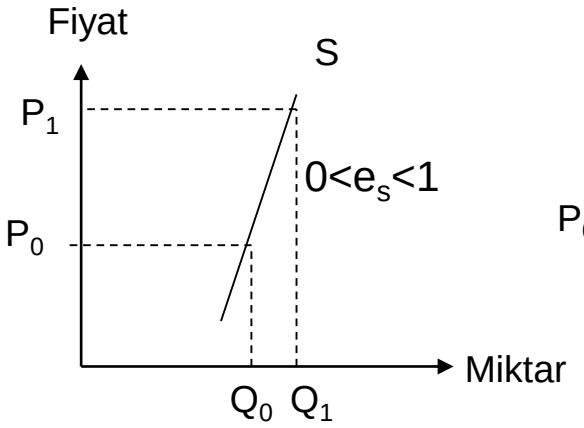
- Bir malın arzının, arzı etkileyen faktörlere karşı ne kadar duyarlı olduğunu gösterir.
- Bir malın arz miktarındaki yüzdelik değişimin fiyatındaki yüzdelik değişimine oranına arz esnekliği denir

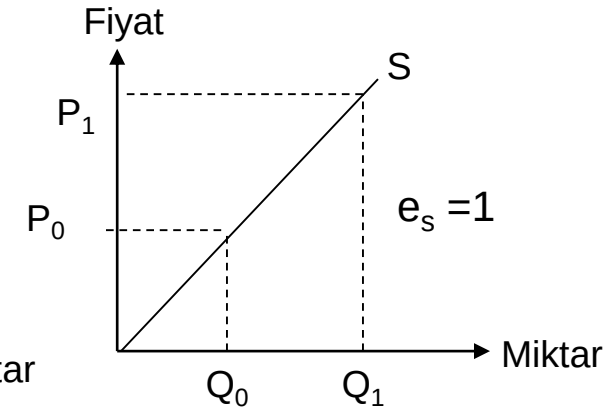
$$\text{Arz esnekliği } (e_s) = \frac{\text{Arz miktardaki \% değişme}}{\text{Fiyattaki \% değişme}}$$

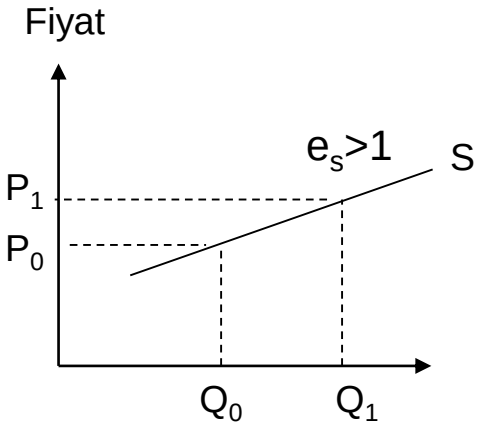
$$e_s = \frac{\Delta Q/Q}{\Delta P/P} = \frac{(Q_2-Q_1)\,/\,Q_1}{(P_2-P_1)\,/\,P_1}$$

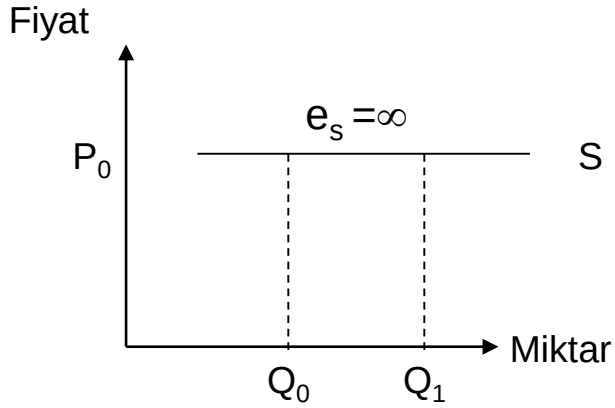
ARZ ESNEKLİĞİ ÇEŞİTLERİ

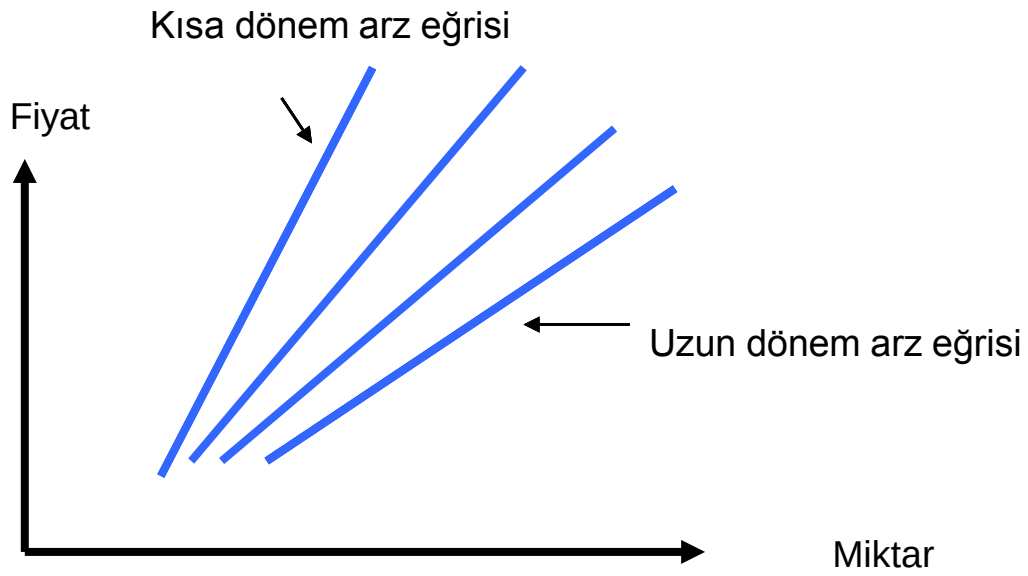

ARZ ESNEKLİĞİNİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER

- Üretimde ikame malların olup olmaması
- Malın dayanıklı bir mal olup olmaması
- Maliyet yapısı
- Zaman

TÜKETİCİ DENGESİ ANALİZİ

Daha önceki fiyat teorisi konusunda fiyatlarlarla ilgili analizlerde bir malın fiyatı düştüğünde daha fazla talep edildiği, fiyatlar yükseldiğinde daha az talep edildiğinden bahsedilmiş ancak sebepleri üzerinde detaylı açıklama yapılmamıştı. Bu bölümde daha çok tüketici davranışları incelenecek ve talep kanunu açıklanacaktır. Açıklanacak konular

- Tüketici dengesi yaklaşımları

  Kardinal yaklaşım

  Ordinal yaklaşım

- Tüketici dengesi, farksızlık eğrileri ve bütçe doğrusu

Fayda;

- Tüketicilerin mal ve hizmetleri tercih etmelerindeki asıl sebep bu tercihlerinden fayda sağlamaktır.
- Fayda, mal ve hizmetlerin insan ihtiyaçlarını karşılama özelliği olarak tanımlanır.

Tüketicinin hangi mal ve hizmeti tercih edeceğinde etkili olan faktörler vardır. Bunlar;

✓Mal ve hizmetlerin fiyatları

✓Tüketicinin gelir seviyesi

✓Zevk ve tercihleri(malların marjinal faydaları)

*Marjinal fayda: son birimin yararı

- Faydanın ölçülüp ölçülemeyeceği konusunda, iki temel görüş vardır. Bunlardan birisi faydanın ölçülebileceğine dair olan "Kardinal yaklaşım" diğeri ise faydanın ölçülemeyeceği yalnızca kıyaslama yapılabileceğine dair olan "Ordinal yaklaşım" dir.

KARDİNAL YAKLAŞIM

Faydanın ölçülebilir olduğunu savunmuşlar ve her mel ve hizmet grubunu belirli bir fayda birimi ile ifade etmişler, diğer ölçü birimleri gibi fayda birimi kullanmışlardır. Bu fayda birimi utildir. Örneğin 1 kg et= 36 fayda birimi(util), 1kğ elma 8 fayda birimi(util) gibi

Temel kavramlar;

- Tüketicinin belirli bir dönemde tüketilen bir malın tüm birimlerinden elde edilen faydanın toplamına toplam fayda denir(TU)
- Marjinal fayda ise tüketilen malın en son biriminden elde edilen fayda veya tüketilen en son birimin TU'da meydana getireceği değişmedir.

- Mal ve hizmetlerden elde edilen fayda onlara duyulan ihtiyacın şiddetine bağlıdır. İhtiyacın şiddeti ne kadar fazla ise elde dilen fayda da o kadar fazladır, şiddet azaldığında fayda azalır.
- İhtiyaçlar giderildiğinde nasıl fayda azalıyorsa sağlanacak olan marjinal fayda da azalır.